

**ÖTVEN ÉV
A DEBRECZENI
KÖNYVNYOMDÁSZOK ÉLETÉBŐL
1872–1922**

ÖSSZEÁLLITOTTA: BENEDEK SÁNDOR

KIADJÁK A DEBRECZENI NYOMDÁSZOK

Debreczen szabad királyi város és a
Tiszántúli református egyházkerület könyvnyomda-vállalata, 1922.

A Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Segélyző Egyesülete debreceni kerülete
ötvenéves jubileumi ünnepségének védnöksége:

VÉDNÖKÖK:

HEGEDÜS SÁNDOR, KERESZTESSY ISTVÁN, HOFFMANN SÁNDOR.

DÍSZELNÖKÖK:

DÓZSA GYÖRGY, LIEBERMANN GÉZA, VARGA ENDRE,
HERSKOVITS MIKLÓS, SZIGETI GYULA.

ELNÖKÖK:

GYÖKERES FERENCZ, LÁSZLÓ IMRE, MIHÁLY SÁMUEL,
LIEBERMANN JÓZSEF, DEUTSCH MÓR.

A JUBILEUM RENDEZŐ-BIZOTTSÁGA:

BOROS JÓZSEF,
elnök

BOTOS SÁNDOR,
penztárnok

SZABÓ KÁLMÁN,
titkár

SZÉKELY JÁNOS,
jegyző

KOVÁCS ANNA és NÉGYESSY LÁSZLÓ
ellenőrök

BENEDEK SÁNDOR, KURUCZ BÉLA, HOROVITZ ZSIGMOND, ERDÉLYI KÁROLY,
TRUNKÓ BARNABÁS, KÁLLAI JÁNOS, MÁRTA ZOLTÁN, TAKÁCS SÁNDOR,
VÁRADI ALFRÉD, SIMON JÁNOS, SZILÁGYI IMRE, PATKÓ IMRE, NYIRI JÁNOS,
NAGY KÁROLY, STERBINSZKY LÁSZLÓ.

RENDEZŐSÉG:

Antal Miklós	Kozma István
Arany István	Kacsóh Róza
Balogh István rokkant	Kállai Juliska
Bartha István	Körtvélyesi Erzsébet
Bartha József	Kovács Erzsébet
Berger Kálmán	Lehotay Pál
Béres Andor	Miskolczi Róza
Boldizsár István	Miskolczi Mariska
Boldizsár Károly	Nagy András
Bodensteiner Béla	Nagy László I.
Borbás József	Nagy József I.
Borza Lajos	Nagy Sándor VI. rokkant
Braun Ferenc	Nagy Sándor VII.
Bujdos József	Nikelsburg Izidor
Baik Imre	özvegy Nagy Lászlóné
Bartha Eszter	Nagy Eszter
Balku Erzsébet	Nagy Etel II.
Béres László	Papp Andor
Csengeri Dezső másfoglalkozásu	Papp József
Czina Imre	Péntek István
Csire László	Pethő Béla
Csincsér Zsuzsánna	Pethő László
Dávid Lajos	Popovits Balázs
Dávidovics Zsigmond	Papp Zsigmond
Dicker Lipót	Pénzes Juliánna

Dániel Róza
Dózsa Zsuzsánna
Erdélyi Gábor
Erdélyi István II.
Ember Lajos rokkant
Fehér Sándor
Ferenczi Péter
Fehértói László
Friss Sándor
Friedmann József
Győrösi Erzsébet
Gorzsás András
Juridesz Heller József
Hora Ferenc
Holló János
Hegedüs Ilona
Juridesz János
Jagicza Erzsébet
Kapusai János
Kapross Sámuel másfoglalk.
Karabélyos Zoltán
Katona Gyula
Kiss Bálint
Kiss Sándor
Korcsmáros Kálmán
Korcsmáros Lajos
Katz Dezső
Kronowitz Ignátz

Szabó István I.
Szabó István II.
Szabó István IV.
Szabó Péter
Szabó József II.
Székely József
G. Szabó Kálmán rokkant
Simon István
Schwartz Ernő
Strébely Gusztáv
Spitzer Hermann
Szentessy Pál
Salamon Ignátz
Szentessy Pálné
Simon Mártha
Szabó András
Szabó Esztike
Szilágyi Erzsébet
Szalkai Margit
Tóth József
Tóth Lajos V.
Végh János
Veress Jenő
Vincze János
Vigdranovits Jakab
Wiesner Béla
Wágner István
Weiszhaus Simon

I.

Művelődéstörténeti szempontból jellemző Debreczenre, hogy itt az első nyomda már 1561-ben otthonra talált, sőt 1565-ben Hoffhalter Ráfael lengyel nemes is felállította itt rövid ideig könyvnyomtató sajtóját. Ez világosan bizonyítja, hogy ebben a városban már akkor megvoltak a szükséges előfeltételek. De később lassúdás állott be, mert majdnem 300 év múlva, csak az 1850-es évek végén alapította Okolicsányi Lajos nyomdavállalatát, egy nagy gyorsajtóval. 1860-ban ez a nyomda Telegdi Kovács Lajos könyvkereskedő tulajdona lett.

1871-ben következett be a nyomdaipar némi fellendülése, ennek oka pedig főként az lehetett, hogy akkoriban keletkeztek itt az első napilapok. Ekkor létesült, részvénytársasági alapon, egy újabb nagyszabású nyomdavállalat, mely átvette a már meglévő Telegdi Kovács nyomdáját s „Könyv-, Kő-, Műnyomda s Kártyagyári Részvénytársaság” cég alatt, külön épült helyiségekben nagyszabású és az akkori viszonyokhoz mérten, jól felszerelt nyomdavállalatot alapított; volt benne két nagy gyorsajtó, egy kézisajtó; azonkívül könyomdájában három kézisajtó, kártyafestészet. Ezt a vállalatot 1876-ban Kutasi Imre vette meg, majd László József tulajdona lett. (Meggzűnt.)

1871-ben id. Gyűrky Sándor papirkereskedő rendezte be az első gyorsajtó-nyomdát egy amerikai géppel. Később Pongrácz Géza, ma Thaisz Arthur a tulajdonosa.

1878-ban Schwarcz Máté papirkereskedő a második gyorsajtó-nyomdát állította fel.

Ugyancsak ez évben Erdélyi István nyomdász egy amerikai géppel és 1 kézisajtóval ellátott nyomdát nyitott; két év után más városba vitte át üzemet.

1879-ben Tiszay Dániel ügyvéd egyik napilap számára egy nagy gyorsajtóval állított fel nyomdát.

1880-ban Takács Ferenc nyomdász egy nagy gyorsajtóval berendezett nyomdát nyit. Pár évig állott fent.

1881-ben Huzli Károly Nagybányáról Debreczenbe hozta nyomdáját, de félév múlva megszűnt.

1882-ben László Albert könyvkereskedő rendezi be a harmadik gyorsajtó-nyomdát, melyet átadott utódjának, a Hegedűs és Sándor cégnek.

1886-ban a Tiszay Dániel örökösei nyomdáját megvette Vértessy Arnold lapszerkesztő s azt „Debreczeni Ellenőr nyomdaja” címen bírta; 1892-ben ez a nyomda a „Csokonai nyomda és kiadó részvénytársaság” tulajdonába ment át, mely azt tovább fejlesztette, 1906-ban történt feloszlása előtt volt benne két nagy és egy amerikai gyorsajtó és egy Phönix-gép; tömöntőde és könyvkötészet.

1889-ben Szabó Ferenc könyvkötő egy nagy gyorsajtóval berendezett nyomdát hozott ide vidékről, mely kevés idő múlva Kertész János függetlenségi pártelnök tulajdona lett, akitől 1895-ben a Hoffmann és Kronovitz-cég vette át, kik azt két nagy géppel (egyik önberakó), egy amerikai s egy Viktória-géppel, tömöntődével, könyvkötészettel bővítették, ezekhez még 1910-ben két Linotype-szedőgépet állítottak be.

1918-ban a Hoffmann és Kronovitz-cég vállalata a „Hegedűs és Sándor irodalmi és nyomdai részvénytársaság” tulajdona lett, mely azt még egy amerikai géppel és egy körforgó (rotációs) géppel, továbbá vonalozó gépekkel bővítette.

1892-ben Krausz József egy amerikai géppel rendezi be nyomdáját, mely a Herczeg Henrik tulajdonába jut, ki még egy nagy gyorsajtóval bővítve „Első debreczeni bélyegzőgyár és könyvnyomda” címen tartotta üzemben haláláig, most a Herskovits és Deutsch-cég tulajdonában van.

1895-ben Schwarcz József egy nagy gyorsajtóval nyitott nyomdája még azon évben megszűnik.

1897-ben Adler Henrik nyomdász egy amerikai géppel berendezett nyomdát nyit, mely később Kurucz Béla gépmester tulajdonába megy át, ki azt még egy gyorsajtóval fejleszti tovább. Megszűnt.

1902-ben Liebermann Mór nyomdász „Hungária könyvnyomda” címen nyit egy amerikai géppel berendezett nyomdát, mely 1903-ban Komáromi József könyvkötő tulajdonában félév múlva megszűnt.

1901-ben Horovitz Zsigmond nyomdász egy taposó géppel berendezett nyomdát nyit, melyet később egy nagy gyorsajtóval, továbbá két Typograph szedőgéppel is felszerel. 1921-ben Balassa Sándor és Murvai Miklós hírlapírók birtokába jut, a szedőgépek nélkül.

1902-ben Beck József Mihályfalváról hoz be egy hiányosan berendezett nyomdát, melyet hamarosan el is viszen.

1902-ben Mihály Sámuel papirkeresk. megveszi Pongrácz Géza gyorsajtó-nyomdával felszerelt papirkereskedését, amely nyomdát, még két nagy gyorsajtóval kibővítve, ma is üzemben tart.

1904-ben alapította Than Gyula lapszerkesztő-kiadó egy körforgó géppel (ez volt az első), egy nagy gyorsajtóval és egy amerikai géppel, tömöntődével berendezett nyomdáját, melyet még két Linotype szedőgéppel gyarápított.

1905-ben Faragó György nyomdász egy nagy gyorsajtóval berendezett nyomdát nyit, mely G. Szabó Kálmán, majd Korcsmáros Kálmán tulajdona lett. Megszűnt.

1905-ben Székely Imre lapszerkesztő egy nagy gyorsajtóval és egy amerikai géppel berendezett nyomdáját később még egy körforgó s egy amerikai géppel fejlesztve, ma is üzemben tartja.

1905-ben alapították Liebermann Géza és József nyomdászok egy nagy gyorsajtóval és egy amerikai géppel nyomdájukat, később még egy nagy géppel bővítve „Pannonia” címen ma is vezetik tovább. Most már könyvkötészete is van.

1906-ban ifj. Gyürky Sándor papirkereskedő egy gyorsajtó nyomdát rendez be.

1910-ben Márton Kálmán ügyvéd egy nagy gyorsajtóval ellátott nyomdát nyit, mely rövidesen megszűnt.

1911-ben Deutsch Mór nyomdász egy nagy gyorsajtóval és egy amerikai géppel berendezett nyomdája később Rosenfeld Henrik tulajdona lett, ki annak felszerelését még egy nagy gyorsajtóval szaporította. 1919-ben eladta a „Magyar nemzeti könyv- és lapkiadó részvénytársaság”-nak.

1911-ben Letzter József fényképész által egy körforgógéppel berendezett nyomda hamarosan megszűnt. Kulcsár Dezső is ebben az évben nyitotta meg egy gyorsajtóval berendezett rövid életű nyomdáját.

1913-ban Grünmann Mátyás nyomdász egy gyorsajtóval berendezett nyomdája, a háború folytán, a következő évben megszűnt.

1913-ban nyílt a Földesi és társa nyomdája is, mely egy nagy gyorsajtó és egy amerikai géppel volt felszerelve.

1921-ben a „Tiszántúli Hirlap rt.” alapított egy nagy gyorsajtóval és egy amerikai géppel berendezett nyomdavállalatot, majd 1922-ben egy rotációs gépet is állíttatott föl.

1561-ben hozta nyomdáját Huszár Gál Debreczenbe, melyből kialakult a későbbi Városi nyomda. Debreczen város házilag kezelte a nyomdát, amely kézisajtókkal dolgozott 1854-ig, ebben az évben állították fel benne az első gyorsajtot és 1860. évben a másodikat. 1904-ben a házikezelésből önálló vállalattá alakult „Debreczen sz. kir. város könyvnyomda vállalata” címen. 1918-ban pedig társasviszonyba lépett a tiszántúli református egyházkerülettel, amikor is „Debreczen sz. kir. város és a Tiszántúli református egyházkerület könyvnyomda vállalata” címet vette fel. Nagyobb arányú fejlődése 1900-ban Keresztessy István vezetése alatt kezdődött. Jelenleg öt nagy gyorsajtó, jegynyomó-gép, két amerikai és egy Phönix-gép, tömöntőde; ezenkívül három Monotype szedőgép, két öntőgép és három kéttáros Linotype szedőgép van birtokában. A nyomda 1921 októberében külön e célra átalakított, a mai kor kívánalmainak megfelelő modern helyiségbe költözött.

1922-ik évben városunkban a következő nyomdavállalatok vannak üzemben (a nyomda megnevezése után zárjelben lévő szám az ott dolgozó szakmunkások számát jelenti):

1. Debreczen sz. kir. város és a tiszántúli református egyházkerület könyvnyomda vállalata (47).
2. Hegedüs és Sándor irodalmi és nyomdai r.-t. (24).
3. Magyar nemzeti könyv- és lapkiadó r.-t. (23).
4. Tiszántúli Hirlap r.-t. (9).
5. Debreczeni Ujság (9).
6. Pannonia könyvnyomda (4).
7. Első debreceni bélyegzőgyár és könyvnyomda (3).
8. Mihály Sámuel (3).
9. A Hirlap (3).
10. Debreczeni Hirlap, Balassa S. (1).
11. Thaisz Arthur (1).

*

A debreceni nyomdaipar fejlődésének ismertetése nem tartozik ugyan szorosan egyesületünk 50 éves történetéhez, de véleményem szerint a kettő közti összefüggést nem lehetne vitatni. Ezért tartottam szükségesnek azok rövid ismertetését, kerülve annak felemlítését, hogy mennyire befolyásolta egyik-másik cég magatartása a helybeli nyomdai munkásoknak úgy gazdasági helyzetét, mint más irányú mozgalmát. Mégis, mint régmúlt idők eseményeit, megemlítem, hogy mikor id. Gyürky Sándor papirkereskedő 1871-ben az első amerikai gyorsajtot idehozatta, annak kezelésére, valamint az előforduló munkák kiszedésére – könyvkötője segítségével – egy leányt tanított be. Később még két papirkereskedő is ezt a módszert követte; erre bizonyára azoknak a férfimunkásénál olcsóbb munkaereje indította őket. A teljes szervezetlenség korszakában a szakmunkások ezt nem találták magukra nézve sérelmesnek, mikor pedig már belátták ennek rájuk nézve káros voltát, megkísérelték a megváltoztatását, de gyenge szervezettségük miatt arra képtelenek voltak. Csak 1903-ban volt annyi erejük, hogy mind a három leány mellé szakképzett férfimunkásokat állítottak be. Ezzel aztán megszűnt Debreczenben a „*nőnyomdászok*” hosszú ideig tartott korszaka. A belépett szaktársak a nyomda felszerelésén elkövetett rongálásokat látva, felvilágosították az illető főnököket tévedésükről, bebizonyítva nekik, hogy a szakképzetlen munkaerő rájuk nézve költségesebb volt, mintha szakképzett munkást alkalmaztak volna.

A fenti elmondottal szemben azonban az újabb korszellemnek megfelelő idők közeledését lehet remélni abból, hogy „Debreczen sz. kir. város és a tiszántúli református egyházkerület könyvnyomda vállalata” és a „Magyar nemzeti könyv- és lapkiadó r.-t.” alapszabályaik értelmében az évi haszoneredményből munkásaikat részesítik; habár ennek ezidő szerint inkább csak elvi, mint anyagi jelentősége van.

II.

A debreczeni nyomdaipar fejlődésével természetesen a nyomdászok öntudatra ébredése, szervezkedési ösztöne lépést tartott. Erre mutat az is, hogy már 1807-ben a Városi nyomda alkalmazottai együttesen kértek bérjavítást. 1828-ban pedig már szervezkedni is kezdtek, mert megalakították a „Könyvnyomdai Társaság”-ot, amely 1845-ben „Temetési költséget nyújtó, özvegyeket s árvákat segítő pénztár”-ra alakult át, 45 pontból álló alapszabállyal.

1871-ben kezdett nagyobb lendületet venni Debreczenben a nyomdaipar, ebből folyólag a számban növekvő nyomdászok szükségét érezték az eddignél több irányú segélyezési módot felölelő egyesülésnek, ezért 1872-ben megalakították a „Debreczeni Könyvnyomdászok Beteg- és Utassegélyező Egylet”-ét. Ez az egylet beteg tagjainak ingyenes orvosi kezelést és heti 4 forint (8 K) táppénz-segélyt nyújtott. Később azonban már ez sem elégítette ki a szaktársak igényeit, mert ezen Egyletnek csak helyben dolgozók lehettek tagjai és ha a városból távoztak, tagságuk megszűnt; ezért olyan szélesebb alapokon nyugvó egyesülés után vágyakoztak, amelynek kebelében itt szerzett jogukat más városban is érvényesíthessék. Hogy ez a gondolat akkoriban több nagyobb város nyomdászaiban is élt, bizonyítja az, hogy ilyen irányú mozgalom rövidesen életre is kelt. A debreceniek szívvel-lélekkel csatlakoztak a vidéki egyesületeknek az országosítás érdekében meginduló mozgalmához, törekvésük sikerre is vezetett, mert 1888-ban az országosítás bekövetkezett. Ekkor beolvadt a debreceni Egylet a „Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Segélyező Egylet”-be, mint annak „Debreceni kerülete”. Ennek megtörténtével teljesedett be a debreceniek régi óhaja.

Az országosítás alkalmával kimondatott, hogy a vidéki kerületeknek önkormányzati joguk az egyesülés után továbbra is megmarad; ehhez a feltételhez a debreceniek is erősen ragaszkodtak. Kimondatott az is, hogy az akkor megállapított tagsági díjakat a vidékre vonatkozólag 10 évig emelni nem lehet, ennek lett aztán a következménye, hogy később egy ideig a fővárosi szaktársak magasabb illetéket fizettek, mint a vidék.

Az egyesüléskor az ország nyomdávárosait felosztották kerületekre, egy ilyen kerület székhelye lett Debreczen, ide tartoztak Hajdu, Szabolcs, Szatmár, Szilág, Máramaros, Ugocsa és Jász-Nagykun-Szolnok megyék. 1900-ban pedig még az egész nagyváradi kerületet is Debreczenhez kapcsolták. A kerülethez tartozó városok szaktársai ide fizették illetékeiket, innen kapták a segélyeket, ide fordultak ügyes-bajos dolgaik elintézése végett, ide szavaztak a kerület tisztikarának megválasztásakor. Ez az állapot 1911-ben megszűnt, a kerülethez tartozó városokat a Központhoz csatolták és a kerületi székhelyek maradtak meg – törpe autonómiával – kerületeknek.

A központi vezetőség ugyanis a csatlakozás után belátta, hogy a teljes önkormányzattal bíró kerületek szétágazó működésükkel megnehezítik az egyesület igazgatását, tehát kezdte lassanként azoknak önkormányzatát megnyirbálni, még pedig úgy az egyesületi alapszabályok időnkénti módosításai alkalmával, mint különösen az újabb Ügykezelési Szabályzatok megalkotásakor.

A debreceniek felfogásával, de meg szerintük a csatlakozáskor történt megállapodás szellemével ellenkezett ez a „jogfosztás”-nak minősített eljárás és azt igazságtalannak tartották, erre mutat az 1905 április 15-iki gyűlés hangulata is:

„... Elnök ismerteti a Typographiában megjelent új Ügykezelési Szabály-tervezetet, majd az aradi szaktársak tiltakozó felhívását olvastatja fel... a közgyűlés elhatározta, hogy az új Ügykezelési Szabályzat behozatala ellen tiltakozik s az aradi szaktársak felhívását magáévá téve, a központ által folyó hó 30-án tartandó közgyűlésen Gyökeres Ferenc szaktárssal képviselteti magát, kinek utazási költségét – 20 koronát – gyűjtés útján hozza össze. A küldött menesztéséről a központ és az aradi szaktársak értesítendők...”

Azonban úgy látszik, hogy a vidék egyrészének áldozatkészséggel párosult erőfeszítése nem hozta meg a kívánt sikert, mert az 1905 május 7-én tartott gyűlésen:

„...Gyökeres Ferenc küldött hosszabb beszédben ismerteti a helyzetet, indítványára a közgyűlés (szótöbbséggel) elhatározta, hogy a Központnak a pénzkezelést hajlandó átengedni, de önrendelkezési jogunkat, autonomiánkat semmi esetre sem...”

Idők múltán azonban enyhült az önkormányzat jogáért vívott harc hevéssége. Be kellett látni, hogy csak akkor lehet egészséges a Segélyző Egyesület fejlődése, ha annak kormányzása egységes, nem pedig széttagolt. Így aztán a Központ elérte célját. A kerületi bizottságok hatáskörébe csak a legjelentéktelenebb ügyek tartoztak. A felmerült vitás segélyezési eseteket a Központ bírálta el. A pénztáros a központból kapott utasítások szerint intézte a tagok ügyeit. Ezek következtében az anyaegyesületnek a tagok előtt biztosító intézet-szerű látszata kezdett kialakulni, amely a befizetett illetékek fejében – közvetlen beleszólásuk nélkül – teljesíti velük szemben fennálló kötelezettségét. Elmúlt az az idő, amikor a helyi választmány döntött vitás ügyekben.

A Segélyző Egyesület működésének folytonos korlátok közé szorítása következtében a nyomdásztársadalmi élet tevékenysége az eddig másodrangú tényezőként szerepelt „Önképző-Egylet”-re terelődött.

A debreczeniek Önképző Egylete egy időben keletkezett Segélyző Egyesületünkkel, de kezdetben az önképző egyleti tagság nem volt a Segélyző Egylet tagjaira kötelező, így csak azok voltak tagjai, akiket már akkor sem elégitett ki csak az önsegélyezés, hanem a szellemi előrehaladás vágya is élt bennük.

Az Önképző Egyesület minden alkalmas eszközt igénybe vett tagjai érdekében. Mulatságokat rendezett, azok jövedelméből könyvtárat létesített, melyet önkéntes adományok is jelentősen növeltek. Szakelőadások tartásával, szedéspályázatok kiírásával fejlesztette tagjai szaktudását. Több szaktársnak 25–50 éves nyomdász-sága alkalmából jubileumi ünnepségeket rendezett.

Az Önképző Egylet sokirányú, sikeres tevékenységének egyike volt a debreceni nyomdászegylet 25 éves fennállása alkalmából 1897 augusztus 20–22-én tartott ünnepség megrendezése, melyre meghívták a budapesti és az országban levő többi nyomdászegyesületeket, ezek közt a budapesti nyomdászok „Ébredés Dalkör”-ét.

Már előzőleg indítványt terjesztettek a Központhoz, hogy ez alkalommal nyomdász-kongresszus tartassék Debreczenben. A Központ az indítványt elfogadta. Így aztán a jubileumi ünnepély a VII. nyomdász-kongresszussal kapcsolatban tartatott meg. A 10 tagú rendezőség minden tőle telhetőt megtett a siker érdekében. Gondoskodott a költségek fedezetéről, többek közt a városi tanácstól is kérte hozzájárulását az ünnepség költségeihez, a tanács ki is utalt erre a célra 600 koronát, ezenkívül a református Kollégium igazgatósága által rendelkezésre bocsátott elszállásolási helyiségek ágyneművel való felszerelését is a városi tanács eszközölte díjtalanul.

A jubileum és kongresszus lefolyásáról az akkori megbízott, néhai Szabó Károly szaktársunk az ünnepséget követő legközelebbi gyűlésen a következőkben számolt be:

Mélyen tisztelt Közgyűlés!

Évi rendes közgyűlésünk határozatából kifolyólag előkészített és megtartott augusztus 20., 21. és 22-én a VII-ik országos nyomdász-kongresszus városunkban, kapcsolatosan a debreceni kerület 25 éves fennállásának jubileumi ünnepélyével. Úgy a kongresszusról, mint a jubileumi ünnepélyről, kiküldetésünkől folyólag a következőleg van szerencsénk a m. t. Közgyűlésnek beszámolni:

I. Az előértekezlet. Az előértekezlet augusztus hó 20-án, reggel fél 9 órakor tartatott meg a főiskola II-ik emeletén lévő 13-ik sz. szobában, hova gyülekeztek az összes kongresszusi küldöttek. Az előértekezleten korelnök, vagy más valaki, ki ennek feje legyen, nem választatott, s így a vitatkozás a legnagyobb mérvet öltötte. Kerületünk jegyzője felolvasta a küldöttek névsorát, melyben benne foglaltatott a budapesti szaktársak „Haladó-szervezete” részéről kiküldött képviselő szaktársak nevei is, nevezetesen Rothenstein Mór és Bednarik Albert neve is. Itt kezdődött el a vita, vajjon elismertessenek nevezett küldöttek tárgyalási és szavazati joggal bíró képviselőkül vagy sem? Hosszabb vita után kimondatott, hogy miután nevezettek sem központi közgyűlés, sem pedig központi választmány által kiküldve nem lettek, hanem csak mint egy, a központ kebeléből kiszakadt pártnak vezérférfiai, mandátumukat a kongresszust előkészítő-bizottság határozatához képest az előértekezlet s így a kongresszus is el nem ismerheti. Megállapodás a kongresszusi tisztviselőkre vonatkozólag a következőleg történt:

Elnök: Török Ferenc, alelnök: Majorovits János (Pécs); magyar jegyző: Bauer Ignácz, német jegyző: Bauer Imre. S így ezek után történt az átvonulás a városháza már elkészített tanácstermébe.

II. A kongresszus megnyitása: Heller József, kerületünk tevékeny elnöke üdvözlővén a megjelent kongresszusi küldötteket, munkájukra jó eredményt kívánt s felkéri a kongresszust elnök, alelnökök, jegyzők választására s azt megnyitottnak nyilvánítja. Szabó Károly, kerületünk jegyzője a már megállapított sorrendben ajánlja a tisztviselőket, melyre vonatkozólag megjegyzés nem tétetvén, megalakultnak nyilvánítatik a Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Egyletének VII. orsz. kongresszusa, s a kiküldött rendőrs. tisztviselő jelenlétében megkezdődött a tárgyalás, a kitűzött és a m. t. szaktársak által ismert sorrendben. Az ügykezelési és viatikum szabályzatnál Zaka Lajos mint első indítványozza, hogy ez adassék át egy 5 tagú bizottságnak és vétessek le a mai napirendről, s csak a bizottság átrevideálása után tárgyalassék. A kongresszus ez indítványt elfogadván, kiadott egy öt tagú bizottságnak, melynek tagjai lettek: Török Ferenc, Zaka Lajos, Bauer Imre, Jászai Samu, Majorovits János. Ezután került tárgyalásra kerületünk indítványa, hogy az egyleti illeték további 10 évig ne emeltessék.

Sajnosan kellett tapasztalnunk, hogy dacára annak, miszerint több kerület magáévá tette az indítványt, mégis alig volt pár vidéki képviselő, ki e mellett foglalt állást, vagy ha foglalt is, hallgatott. Bauer Ignácz magyar jegyző felolvassván a kerületünk közgyűlése által jóváhagyott indítványt, több küldött, különösen a központi küldöttek mindnyájan érveltek, s egyik küldöttünk, ki az indítványt kidolgozta, Horovitz Zsigmond szaktárs teljes erejéből igyekezett azon, hogy elfogadtassék, mégis látva, hogy az esetben, ha indítványunkat szavazás alá bocsátja, elbukása bizonyos: közös megállapodás után kénytelenek voltunk visszavonni. Második indítványunkat, hogy az egyleti illeték megfelelő módon nyugtáztassék minden egyleti tagnak, előterjesztve, kimondatott, hogy igenis nyugtáztassék, de a nyugtázást eszközölje minden kerület, még pedig a saját belátása szerint, ahogy azt legjobbnak véli. Például felhozott a szegedi kerület nyugtázása. E pont után, az idő előrehaladottsága miatt a kongresszus berekesztetett.

III. A fényképezés. A fényképezést délben a városháza udvarán ejtette meg Lengyel Lajos fényképész. Részt vettek a küldöttek közül többen s a városi nyomda személyzetéből Török Ferencen kívül még Farkas Ágoston és Kenderessy Lajos veterán szaktársunk.

IV. A bankett. Egy órakor délben vette kezdetét az „Angol királynő” szálloda éttermében a bankett, melyen szaktársainkon kívül városunk notabilitásai közül is résztvettek néhányan. Így dr. Wolaffka Nándor, Balogh Ferenc, Gulyás István és még többen. A városi tanács részéről: Roncsik Lajos, Bészler Károly. Az ebéd a legjobb hangulatban folyt le egész fél 3 óráig. Több felköszöntő is hangzott el.

V. Az „Ébredés” fogadtatása. Három órakor gyülekeztek meghívásunk folytán az egyesületek a főiskola udvarán, hogy együttesen fogadhassuk az „Ébredés” dalkört, mely 3 óra 47 perckor érkezett meg Debreczenbe. A kivonulás zenészőval történt s a vonat berobogása alkalmával a zenekar a Hunyady-indulót játszott. Midőn a dalkör tagjai kiszállottak, harsány éljenzés hangzott fel az egybegyűlt óriási közönség részéről. A munkás dalegylet jelligéjét elénekelte, mely után az „Ébredés” dalkör ugyancsak elénekelte saját jelligéjét s Heller József elnök rövid

beszédben üdvözölte a dalkört, elmondván, hogy nem jöttek idegenek közé s jöjjenek és ünnepeljenek velünk együtt. E beszéd után Gyöngyösi Sándor, a dalkör elnöke megköszönte a szíves fogadtatást s megindult a menet a főiskolai emlékkertben levő kőoroszlánhoz. Itt a dalkör a „Szózat”-ot elénekelve, Göndöcs István, a dalkör karnagya hazafias szellemtől áthatott beszédet mondott, mely után a dalkör koszoruját letette. Majd a Himnusz eléneklése után az ünnepély véget ért s áttértünk a főiskolában levő szállásra, hol azonban előbb Soós Lajos háznagy úr üdvözölte a dalkört.

VI. Ismerkedési estély. Este 8 órakor Németh András „Debreczen” sörcsarnokában tartatott meg az ismerkedési estély, hol az összes vendégek majdnem mindnyájan résztvettek a lehető legjobb hangulatban egész a késő éjjeli órákig.

VIII. A kongresszus. (Folytatás aug. 21.) Reggel kilenc órakor kezdődött el a kongresszus továbbfolytatása. Az ügykezelési és viatikum szabályzatot kezdte el tárgyalni tovább a kongresszus, melyen a megbízott 7-es bizottság észrevételeit már megtette. A kongresszus pontonként tárgyalja s kisebb-nagyobb módosításokkal elfogadtatott. E pontoknál mondatott ki, hogy a kongresszus felette álljon a közgyűlésnek, s ugyancsak az is, hogy a szabályzatot csak a kongresszus, nem pedig közgyűlés változtathatja meg. A kongresszus többi pontjai hosszabb és kevesebb eszmecsere után elvették az e napon és a másnapon tartott folytatólagos tárgyalások folyamán. Berekesztetett augusztus hó 22-én, délből 12 órakor, amikor is Török Ferenc elnök megköszönte a küldöttek szíves figyelmét. Utána Bauer Ignátz mondott köszönetet Debreczen város tanácsának, majd Erdélyi István rendőrfogalmazó köszönte meg azt, hogy a kongresszus a kitűzött tárgyaktól el nem tért, s így az ő hivatalos munkáját jelentékenyen megkönnyítette.

Augusztus hó 21-én délután kongresszus nem tartatván, a küldöttek értekezletre jöttek össze az egyleti helyiségben, melynek célja a központban jelenleg levő két párt egyesülése és a vidék szervezése képezte tárgyát. Ez értekezletről röviden a következőkben számolhatunk be: Lipp Károly mint az értekezlet elnöke megnyitván, Bauer Imre előadja a fővárosban jelenleg uralkodó viszonyokat, és ismerteti azt, ami közöttük előzetesen szerdán este a két párt vezérférfiai között történt s elkezdődött a tárgyalás arra vonatkozólag, miként lehetne ez állapotokat megszüntetni. Majd Spitzkopf Sándor bécsi szaktárs is magyarázza, hogy e pártoskodás mennyire gyöngíti a szervezetet s kérdést intéz az iránt, hogy a pestiek mikor hajlandók visszafizetni a kölcsönvett 21.000 frtot a bécsieknek, miután ők akkor úgyszólván összes pénzüket adták oda a magyarországi szaktársaknak. A visszafizetésre vonatkozólag elhatározott, hogy azt egyelőre hetenként 50 frtjával teljesítik s ha a vidék is támogatni fogja a bizottságot, úgy többet is fognak törleszteni. A kibékülés vasárnap délután szintén megtörtént a következő feltételek mellett:

1. A szerkesztőt az összes magyarországi szaktársak választják.
2. Minden nyugtát az ellenőrző bizottság előbb írja alá s csak aztán fizetessék ki.

Így és ezek után a Haladó-párt képviselője kijelentette, hogy mihelyt a végleges megállapodás megtörtént, a „Világosság” attól a perctől kezdve megszűnik s a „Haladó” szervezetnél levő pénz a választandó új bizottságnak adatik át.

VIII. A jubileumi multság. Augusztus hó 21-én, este 8 órakor tartatott meg az egylet 25 éves jubileumi ünnepélye a „Margit”-fürdő dísztermében, intelligens és nagyszámú közönség részvételével. Az estély műsora a következő volt:

1. „Hymnusz”, énekelte az „Ébredés”.
2. Elnöki beszédet tartotta Heller József elnök.
3. „Dalünnepen”, énekelte az „Ébredés”.
4. „Nyomdász ünnepen”, írta és szavalta Kovács Kálmán.
5. „Reszket a bútor”, énekelte az „Ébredés”.
6. „Népdalok”, énekelte Hajnal Sándor.
7. „Ki a gonddal”, énekelte az Ébredés.

Műsor után reggelig tartó tánc volt, amely a legkitűnőbb hangulatban ért véget a hajnali órákban.

IX. Elútazás. Úgy a kongresszusi küldöttek, mint az Ébredés Dalkör tiszteletére a Munkás Dalegylet még vasárnap este a „Rózsa bokr” vendéglőben jöttek össze búcsúzásul. Mindkét Dalkör kedélyes szórakozás után vonultak ki a vasúthoz, a rendező-bizottsággal együtt. Az Ébredés Dalkör vasárnap este 10 óra 30 perckor távozott el körünkből s eltávozásukkal véget ért a VII-ik országos nyomdász-kongresszus és kerületünk jubileumi ünnepélye.

Ezekben van szerencsénk küldetésünk eredményéről beszámolni.

Amint a fenti jelentésből látszik, az ünnepség jól sikerült. Nem volt hiábavaló a rendezők fáradságot nem ismerő buzgalma. Pedig a sokféle nehézségekhez hozzájárult a szaktársak közti egyenetlenkedés is.

Mert az ünnepséget megelőző időben egymást érték az egyesület tisztikarának részleges és teljes lemondása. Ennek dacára az erkölcsi siker teljes volt, anyagi sikerre pedig úgy sem számítottak.

Utóhangként néhai Zaka szaktárs a „Typographia”-ban kifogásolta a társaságban elhangzott beszédek egyrészét és annak polgáriasságát. Pedig az ünnepség rendezői az akkoriban radikálisnak nevezettek közül kerültek ki; milyen lett volna vajjon a véleménye, ha a nem radikálisak rendezték volna azt? De hát öneki már más világnézete volt, mint az itteni szaktársaknak, tekintetbe véve az akkori debreceni viszonyokat.

A kongresszus is letárgyalta a kitűzött tárgysorozatot.

Ennél azonban nemcsak fontosabb, de határozottan felbecsülhetetlen eredmény volt az, hogy az ország nyomdász-küldötteinek Debreczenben való megjelenése alkalmat adott arra, hogy az akkor már nagyarányú szétszakadást a nyomdász-szervezetben megszüntesse. Mert a fentebb közölt korhű jelentés szerint: „A kibékülés vasárnap délután szintén megtörtént...” Ha ez a kibékülés ekkor létre nem jön, ki tudja, hogy a további meghasonlás milyen rombolást tehetett volna szervezeti életünk terén. És azonkívül, hogy a kibéküléshez a kongresszus alkalmat adott, főkéllék volt még Spitzkopf wieni szaktárs jelenléte, mert amilyen hévvel védte álláspontját az „ellenzék” vezére, annak közbelépése nélkül talán még az így elfogadott feltételek mellett sem békült volna ki.

*

Az ünnepség lezajlása előtti időben is az Önképzőkör tevékenysége már nem elégítette ki minden irányban a szaktársak korszerű igényeit. Ennek tulajdonítható, hogy 1897 első felében a debreceniek egyrésze – a központ buzdító példájának hatása alatt – megalakította a Szakegyesületet, melynek első tisztikara: Kurucz Béla elnök, Benedek Sándor pénztárnok, Szabó Károly jegyző és Horovitz Zsigmond, Heller József, Takács Sándor bizottsági tagokból állott. Tagjainak csekély száma miatt nem állott anyagi eszköz rendelkezésére, hogy gyűlések tartására helyiséget bérelhessen, így aztán az Önképzőkörtől kérte kölcsön – gyűlései megtartására – annak helyiségét.

Az új alakulás az Önképző Egylet tagjai nagyrésze előtt akkoriban ellenszenves volt, – mert az addigi konzervatív irányzattal szemben radikális, sőt felforgató irányúnak látták. Ebben a tekintetben volt is valami igazuk, mert az újonnan alakult Szakegylet csakugyan más irányú tevékenységet fejtett ki, mint addig az Önképzőkör, amelyet alapszabályai is lekötöttek.

Röviddel a debreczeni Szakegylet megalakítása után Horovitz Zsigmond szaktárs a Typographia 1897. évi egyik júniusi számában vezércikkben fejtette ki a Szakegyesület szervezési szempontból is üdvös voltát és kimutatta, hogy kellő eredményt csak a Szakegyletek országosításával érhetünk el. Az ugyanezen évben Debreczenben tartott jubileumi ünnepségek keretében a vidéki és fővárosi küldöttekkel egyetemben ki is mondatott a Szakegyesületek

országosítása s ez időponttól kezdve a debreceni Szakegyesület is, mint az Országos Szakegyesület „debreceni fiókja” működött.

A szakegyesületi tagok agitációjával hamarosan sikerült a szaktársakat annyira felbuzdítani, hogy az 1890-iki árszabálymozgalom óta több mozgalom alkalmával is elejtett 9 óras munkaidőt, röviddel a Szakegylet megalakulása után, a főnökökkel elfogadtatták.

A Szakegyesületbe csak egyénenként lépett be, aki akart. Mégis az Önképző Egylet rohamosan kezdett háttérbe szorulni; tagjainak száma ugyan még meg volt, de a tevékenyebbek már a Szakegyesületbe tömörültek és folyton agitáltak annak érdekében.

Törekvésüket kellő siker kísérte, mert mikor a központ kimondta, hogy minden nagyobb városban meg kell alakítani a Szakegyesületet, itt annak már jelentékeny számú tagja volt.

A központi határozat következtében 1899 április 25-én tartotta az Önképző osztály utolsó közgyűlését, melyen Horovitz Zsigmond azt indítványozta, hogy:

„Mondja ki a közgyűlés, miszerint a „Debreczeni Könyvnyomdászok Önképző-Köre”, illetve osztálya 1899 április 30-tól kezdve megszűnik működni és összes vagyonát a „Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Szakegyesülete Debreceni Fiókja”-nak adományozza, azon feltétel mellett, hogy az eddigi Önképzőköri tagok a könyvtárt teljesen ingyen használhatják, anélkül, hogy a Szakegyesületnek kötelesek lennének tagjaivá lenni. Ha pedig a Szakegyesület az ajánlatot nem fogadja el, adja a közgyűlés az Önképző Kör vagyonát a Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Segélyző Egylete rokkant alapjának”.

A ma távlatából nézve, a fenti indítvány nehezen érthetőnek tűnik fel, mert keveset kér és sokat akar adni. De az indítványozó bizonyára jól ismerte a gyűlésen résztvevők egyrészének akkori gondolatmenetét és minden kedvezményt meg adott volna az ellenzéknek, csakhogy az Önképző osztály megszüntét szavazza meg, mert ettől várta a Szakegyesület fejlődését.

Az első javaslattal szemben László Imre következő indítványa állott:

„Ezer forint az Önképző-Kör vagyonából tőkésíttessék és ezen összegnek csak kamatait élvezhesse a Szakegyesület, az 1000 forinton felüli vagyon pedig minden feltétel nélkül bocsáttassék a Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Egylete Debreczeni Kerülete rendelkezésére”.

Hosszas, beható vita indult meg, melyben különböző irányú felszólalások voltak, mert egymással homlokegyenest ellenkező felfogása volt a jelenlevőknek.

A vita során Benedek Sándor azt indítványozta, hogy:

„Az Önképző-Kör” összes vagyona, minden feltétel nélkül adassék a Szakegyesület debreceni bizottságának”.

Vége is a közgyűlés szótöbbséggel a következő határozatot hozta:

„A Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Egylete Debreczeni Kerületének Önképző-Köre 1899 április 30-ikától kezdődőleg megszünteti működését s összes vagyonát a „Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Szakegyesülete” debreczeni tagjainak adományozza a következő feltételek mellett:

1. A meglevő vagyonból 1000 forint készpénz – közjegyzői okirat mellett – a Debreczeni Első Takarékpénztárban helyeztessék el és a tőkének csak kamatait élvezheti a Szakegyesület.
2. Az 1000 forinton felüli készpénz és értékpapír, bútorok, könyvtár, szóval az Önképző-Kör összes vagyona a Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Szakegyesülete debreceni tagjainak örök tulajdonul adatik. Megjegyeztetik, hogy ezen vagyon és ennek jövedelme mindenkor helyi önképzési célokra fordítandó; és Debreczenből soha el nem vihető illetve el nem ajándékozható.

3. Ha Debreczenben újonnan megalakulna a Könyvnyomdászok Önképzőköre, úgy az 1000 forint készpénzvagyon, illetve alapítvány, ezen újonnan alakult Önképző-Körnek hiánytalanul átadassék”.

Ezen határozatban foglalt megszorításokat tartotta szükségesnek akkor a szaktársak egyrésze; azok, akik aggódtak azon, hogy talán az évtizedeken át összehordott szellemi és anyagi javakat az új alakulás elvesztegeti. Később, amikor meggyőződtek, hogy a Szakegyesület még jelentősen gyarapítja meglevő javait, többször történt kísérlet a lekötött 1000 forint feletti szabad rendelkezés megszerzésére, de ez olyan körülményes volt, hogy csak kísérlet maradt, pedig annak átadása akkoriban jelentős anyagi eszközt jelentett volna a Szakegyesület számára. A mai időkben pedig, pénzünk elértéktelenedése következtében, teljesen eltörpült jelentősége.

*

A kevés számú szakegyesületi tagnak sikerült az Önképző osztályt megszüntető határozat keresztül vitele, a nagyobb számú ellenzékkal szemben, akiket a szavazáskor megérintett a haladó kor szelleme. Ezen határozat következtében jelentékeny anyagi eszközök kerültek a Szakegyesület birtokába, mely akkor az országnak legerősebb, első vidéki helyi csoportja volt. Most már az eddig hajléktalannak volt helyisége, nagy könyvtára, bútorzata és némi pénzértéke. De ami ezeknél többet ért: biztos reménye, hogy a nyomdai munkások összességét, tehát a szaktársnőket és segédmunkásokat is, rövidesen tagjai közé sorolhatja. Ez be is következett. És ebben nyilvánult főként korszülte előnye, hogy míg az Önképzőkör kínai-fallal övezte magát a „nem tanult” nyomdai munkásoknak tagjai sorába bejuthatása ellen, addig a Szakegyesület keblére ölelt minden nyomdai munkást, azok érdekét védve, munkanélküliségük esetén pedig anyagilag is segélyezte őket. A munkásszolidaritás nagy elvének megfelelőleg alkotott alapszabálya minden nyomdai munkást egy csoportba terelt.

A központ és a helyi szakegyesületi csoport közt élénk vita tárgya lett később az illeték-felosztás kérdése. Ugyanis kezdetben azon helyi csoportok, amelyeknek nem volt saját helyiségük és így nem volt helyben kiadásuk, a befolyt illetékeket a központba küldték, amely azoknak a segélyezést onnan folyósította. Nálunk azonban egészen más volt a helyzet, mert itt az egyesületi helyiség bére és még más ezzel összefüggő kiadás terhelte a befolyt illetékeket; és bár volt az illetéken kívül más jövedelem is, de ez nem fedezte az egyesületi helyiség fentartásával járó kiadásokat. Ebből a szempontból kiindulva, a debreceniek ragaszkodtak ahhoz, hogy az illetékek fele itt maradjon ezen költségek fedezésére.

Hosszas tárgyalás után abban állapodtak meg, hogy az illetékek egyharmada itt marad önképzési célokra, kétharmada pedig a központba küldendő, mely abból eszközli a segélyezéseket. Ezen az alapon alkotta meg később a központ a vidékre vonatkozó szabályzatot.

A Szakegyesület fennállása óta lankadatlanul munkálja a nyomdai munkások érdekét, úgy szellemi, mint anyagi téren. A későbbben megalakult Szakkör helyi fiókjával karöltve, több nyomtatványkiállítást rendezett, melyek nemcsak a szaktársak, de a nyomdászat iránt érdeklődők széles rétegének figyelmét is felkeltették. Rendeztek szakelőadásokat, szakfelolvasásokat. – Időnként multságok rendezésével is fejlesztette az összetartozandóság érzetét és ezen multságok jövedelmét a munkanélkül levő szaktársak segélyezésére és könyvtárak gyarapítására fordították.

*

1912 szeptember 23-án, a budapesti Segélyező-egyesület 50 éves jubileuma alkalmából, külön összehívott gyűlésen ünnepeltek a debreceniek, ahol a szónokok a nagy számban megjelent tagok előtt fejtegették, hogy mily nagyjelentőségű egy munkásegyesület 50 éves fennállása.

A budapesti jubileumi ünnepségre, amely szakszervezeti kongresszussal is egybe volt kötve, Benedek Sándor, Kapusi János és Simon János szaktársakat küldték fel a debreceniek.

*

1892-ben a magyarországi nyomdászok megszervezésében elévülhetetlen érdemeket szerzett vezérünket: néhai Zaka Lajos szaktársat ezüst serleggel ajándékozták meg a debreceniek. Erre az adott alkalmat, hogy Zaka akkor töltötte ki azon fogházbüntetését, melyet azért kellett elszenvednie, hogy egy bérmozgalom alkalmából az „állva” maradottakat a Typographiában erkölcsi halottaknak nevezte.

*

A szakegyesület szellemi és anyagi fellendítése érdekében fáradhatatlan és sikeres tevékenységet fejtett ki Morvay Zoltán, aki egyidőben annak elnöke volt; akit Debreczenből távozásakor, tisztelet és szeretet jeléül a hálás szaktársak emlékgyűrűvel is megajándékoztak.

*

1916 februárjában a debreceni szaktársak általános gyűlés keretében búcsúztak el a katonasághoz bevonuló Simon János szaktárstól, aki 10 éven keresztül volt buzgó harcosa a szervezetnek. A búcsúzó iránt érzett rokonszenv ékes bizonyossága volt, hogy a debreceni nyomdászok örege-ifja együtt volt a gyűlésen, amelyet társas összejövétel követett. A gyűlésen az anya- és szakegylet, valamint a szabadszervezet nevében külön-külön búcsúztak el a távozótól, biztosítva őt hálájuk, szeretetükről és hozzá való ragaszkodásukról. Ezen a napon, szaktársainak iránta megnyilvánult szeretetében, bizonyára megtalálta a köz javára kifejtett, önzetlen munkálkodásának legszebb jutalmát.

*

1917-ben nagyobb szabású és szépen sikerült ünnepség keretében tartották meg a szaktársak László Imre és Péntek István városnyomdai alkalmazottak 40 éves nyomdász-jubileumát. Az összes debreceni nyomdászokon kívül többen részt vettek az ünnepségben a város és a kollégium képviselőit is. Az ünnepelteket úgy a nyomdász-egyesületek megbízottai, mint a különböző intézmények képviselőit ott megjelentek, szívélyesen üdvözölték; azonkívül a városi nyomdavállalat értékes ajándékokkal lepte meg őket 40 éves nyomdászáguk évfordulója alkalmából.

III.

A debreceni nyomdai munkások anyagi helyzete a nyomdák szaporodásával tűrhető volt, sőt némely időszakban jónak lehetett mondani. E mellett bizonyít, hogy pl. 1872-ben az itteni Részvény-nyomdában a művezetőnek 20 frt, laptördelőnek 16, szedőknek 10–12 frt hetibére volt. 1876-ban azonban Kutasi Imre vette át ezt a vállalatot, aki azon jólismert módszer szerint vélte azt életképessé tenni, hogy kezdte a béreket leszállítani, ezzel szemben pedig tömegesen vette fel a tanoncokat. Ebben a törekvésében nem állott egyedül, mert követték a többi nyomdák, sőt a Tiszay Dániel-féle túl is szárnyalta, mert ott 1–2 szedő mellett állandóan 8–10 tanonc volt.

Eme tanonctenyésztési rendszer mellett aztán évről-évre az utcára kerültek azok ki felszabadulásuk után, úgy, hogy a munkanélküliek száma túlnötte a munkában levőkéit. Ezzel párhuzamosan a hetibérek 4–6 frtra süllyedtek le.

1886. tavaszán *Faragó József* kolozsvári szaktárs véletlenül erre utaztában a Kutasi-nyomdában munkát kapott, aki látva az itteni helyzetet, kísérletet tett felrázni tespedtségükből a szaktársakat, megismertetve velük a más városokban levő jobb viszonyokat.

Többszöri gyűlésezés után elhatározták, hogy megpróbálkoznak helyzetükön javítani. Felállított követelésük: 8 forint hetibér volt.

A mozgalom a lehető legkedvezőtlenebb körülmények között indult meg. Két nyomda-személyzet vett benne részt, melyekben 9 szedő mellett 15 tanonc volt; azonkívül volt még több munkanélküli is. Mindenik nyomdában 1–1 napilap készült, amelyek meg nem jelenhete előmozdíthatta volna a mozgalom sikerét.

Faragó József, *Kozma Ferenc*, *Gyarmathy Ferenc*, *Ujlaki Antal* és *Kurucz Béla* voltak a sztrájkbizottság tagjai, amely úgy határozott, hogy a gépmesterek és berakónók nem lépnek ki, a segédmunkásokat, kik akkori időben fél gépmesteri tudással bírtak, figyelembe sem vették. Már ez a határozat is kétségtelen jele volt annak, hogy sikertelenül fog végződni a mozgalom. Ezeken kívül még ott volt a sok tanonc, akik segélyével előállíthatták a lapokat. Ehhez jött, hogy abban az időben még gyenge lábon állott a szaktársi szolidaritás és véletlenül is, szándékosan is több szaktárs (?) errefelé vette vándorútját; az öntudatosabbakat könnyen továbbították, de sajnos, voltak öntudatlanok és azok siettek a bajbajutott főnökök segítségére.

Az ötös-bizottság által benyújtott árszabály felett a főnökök nem bocsátkoztak tárgyalásba, hanem kereken visszautasították azt. Így aztán elkerülhetetlenné vált a munkabeszüntetés – kétheti felmondási idő kitöltése után. A nyomdákban az időközben megérkezett sztrájktrörök vezetésével a tanoncok szedtek tovább, a gépek pedig a bizottság előzetes rendelkezése folytán működésben voltak. Erre aztán csakugyan természetszerűleg következett ezen elsőnek mondható debreceni nyomdász bérmozgalom elbukása.

Hiábavaló volt a fővárosi és vidéki szaktársak hathatós anyagi és erkölcsi támogatása, a mozgalom önmagában hordta a balsikert. De ha nem értek is el közvetlenül eredményt a szaktársak, azonban ebből az esetből tanultak és önkéntelenül rájöttek, hogy kedvező kimenetelű harcot csak felkészülten lehet remélni. És azután több gondot fordítottak szervezkedésük alapjának megszilárdítására.

Nagy befolyással volt öntudatunk erősítésére az egyesületnek rövidesen bekövetkezett országosítása, mely az ország nyomdászait közelebb hozta egymáshoz; a fővárosi szaktársak időnkénti agitációs látogatása is éreztette kedvező hatását. És mikor 1889-ben a fővárosi szervezőbizottság által kidolgozott első vidéki árszabálytervezetet a szaktársak kézhez kapták,

lelkesedéssel tették magukévá. Az 1890 szeptember 7–8-án Aradon tartott első vidéki országos kongresszusra *Kurucz* Bélát azzal az utasítással küldték ki, hogy minden lehető kövessék el egy országos bérmozgalom keresztülvitele érdekében.

A kongresszus meg is felelt a vidék kívánságának, mert kimondta az egész országra kiterjedő mozgalom szükséges voltát és olyan irányú utasítással bocsátotta szét az ott megjelent küldötteket, hogy hazaérkezve, a mozgalom érdekében agitáljanak.

A debrecenieknek nem volt szükséges az agitáció, elvégezte azt az 5–7 forintos munkabér és már a kiküldött beszámolójára összehívott gyűlés megválasztotta a mozgalom vezetésére a bizottságot *Kurucz* Béla, *Szabó* Károly, *Heller* József, *Horovitz* Zsigmond, *Benedek* Sándor, *Kiss* Sándor, *Takács* Sándor és *Belényesi* Lajos személyében. Ez a nyolctagú bizottság a debreceni kerülethez tartozó városokban dolgozó szaktársakkal az árszabály-ügyre vonatkozólag összeköttetésbe lépett, ahol még nem voltak szervezkedve, ott kiküldöttei útján igyekezett meggyőzni őket annak szükségességéről és megértetni velük, hogy mostoha helyzetük javítása elsősorban önmaguktól függ.

A bizottság odaadó munkájának meg is lett a kívánt eredménye, mert 1890 december 15-én úgy Debreczenben, mint ennek kerületéhez tartozó minden városban betérjesztették az árszabályt a főnökökhöz, amelyet azok már nem vettek olyan könnyedén, mint 1886-ban, mert tudtak annak országos jellegéről és hogy ezt nem lehet olyan könnyen letörni, mert szervezettség tekintetében azóta a munkások nagy utat tettek meg, emiatt reájuk nézve kedvezőtlen kimenetele is lehet. De azért az ellenállást többféle módon megkísérelték. Első módszerük volt, hogy a sztrájk kitörése előtti vasárnapon egyes, velük bizalmasabb viszonyban levő szaktársakat magukhoz hívtak és igyekeztek lelkükre beszélni, hogy a mozgalom időszerűtlen, sikertelensége bizonyos, „azután meg maga csak nem fog a többi után menni”, még egy kis ígéret, utánna fenyegetés stb. Ez a találka az illetőket kellemetlen helyzet elé állította, de mindegyikben győzött a szaktársaik iránti kötelességérzetük és a főnökök cselvetése már itt is kudarcot vallott.

A vasárnap délutáni gyűlés a rögtöni kilépés mellett döntött, bár sejtették, hogy annak kellemetlen következménye lehet: hétfőn reggel egy szaktárs sem ment dolgozni. A mozgalom a leányokra és segédmunkásokra nem terjedt ki. Áruló nem volt; igaz, hogy ez a bizottság éberségének volt tulajdonítható, mert az előző esti értekezleten számbavették a kevésbé megbízhatókat – ebben az időben még nem minden szaktársban volt meg az összetartás érzése – és mindeniknek lakására egy-egy megbízható szaktárs véletlenül elment kora reggel és elhozta az egyletbe.

Megállapodás szerint mindenkinek a szokásos munkaidőre a nyomda helyett az egyletbe kellett lennie, így míg egyrészt ellenőrizhették egymást, másrészt együttlétükből az egyesek erőt, bátorságot meríthettek.

Mikor minden sztrájkoló megérkezett, a bizottság egyrésze elment, hogy a főnökökkel tárgyalást kezdjen. Míg odajártak, bizonyára a főnökök óhajára, a szaktársak megfélemlítése céljából a rendőrség emberei megjelentek az egyesületben, jegyzőkönyvet vettek fel be nem jelentett sztrájk és tiltott gyűlésezés miatt, miközben a vezetők nevei iránt érdeklődtek. A jelenlévők egyhangú felkiáltása: „*Mindnyájan vezetőök vagyunk!*” – volt rá a válasz. Ezután a rendőrség „a törvény nevében” gyűlést feloszlató végzést hozott, egyben elrendelte, hogy kiki menjen és azonnal foglalja el munkahelyét; *az egyleti helyiséget pedig bezárta és lepecsételte.*

A szaktársak akkor aztán bejelentették a sztrájkot, sztrájkanyagául pedig a Csapó-utcai „Szarvas” vendéglőt, amely egyik sztrájkoló rokonának volt a tulajdona. A tárgyalás megkezdése végett eltávozott bizottsági tagok már csak a reájuk várakozó szaktársat találták az egyleti ház előtt az utcán, ki elvezette őket a sztrájkanyagára.

Odaérkezésük után alig volt annyi idejük, hogy beszámoljanak utjuk sikertelenségéről, már ott voltak a rendőrség emberei, akik a sztrájkolókat felkísérték az iparhatósághoz, hol a kapitány először is alaposan leszidta vakmerőségükért az egészet, majd nyomdaszemélyzetenkint külön-külön csoportba összeállítatva, bekísértette őket a nyomdába, *hogy rendőri felügyelet mellett fogjanak azonnal munkához*. Persze sikertelenül, mert a szaktársak elszánt akaratát a megfélemlítés ezen eszköze sem tudta megdönteni.

Egyik nyomda külön feljelentéssel élt és ítélethozatalt követelt, ennek volt folyománya, hogy Kazai József, Szabó Károly és Wigdranovics Jenő szaktársakat 20–20 frt pénzbírság vagy 3 napi elzárásra; Jecsni Károlyt és Kurucz Bélát pedig kitoloncolásra ítélte a rendőrség. Ezekből látható, hogy a hatóság nem épen pártatlanul avatkozott a mozgalomba.

Közben két nyomdával egyezség jött létre, amennyiben a heti 9 frt minimumot elfogadta, de a 9 órai munkaidőt nem. Később Salamon József központi küldött közbenjárására a harmadik nyomdában is hasonló feltételekkel munkába állhattak a szaktársak. Ezzel befejezéshez jutott a mozgalom, amelyben mindkét fél elszántan vette fel a küzdelmet. Aránylag elég nagy érdekek forogtak kockán, mert a hetibér – tekintve az addigi 5–7 forintos bért – 80%-kal is emelkedett, ami jelentékeny összeg volt abban az időben, az akkori viszonyok közt, mert egymás letörésére a legádázabb konkurrenciát akkoriban kezdték a főnökök. A debreceni nyomdai munkásoknak ettől kezdve volt némileg rendezett bérviszonyuk. Azonkívül a láthatáron felbukkant a 9 órai munkaidő követelése is, habár ez alkalommal eredménytelenül.

Hogy az elfogadott 9 forintos minimumot már akkoriban is maximumnak tekintették a főnökök, példa rá egy nagyobb nyomda, hol 1893-ban a napilap tördelője is 9 forintot kapott. A személyzet tudva, hogy már a régebbi rendezetlen időben is több fizetés járt a laptördelőnek, mint a lapszedőnek, elhatározta, hogy az épen katonasághoz távozó tördelő helyét egyik sem foglalhatja el 10 forinton alul. A nyomda vezetője megtagadta ennek teljesítését, mire a személyzet a munkát abba hagyva, eltávozott a nyomdából: Csak több órás szünetelés után, egyik igazgatósági tag közbelépésére sikerült az egy személyre terjedő 1 forint bérjavítás kieszközlése.

Mint korképet, felemlítem még, hogy mikor évek múlva a 9 forintos minimum 10 frtra emelkedett, az előbb említett nyomdában egy szaktársnak már előzőleg 10 forint fizetése volt, mikor az is igényelte az 1 frtos béremelést, azt a választ kapta, hogy örüljön, már ő régebben élvezi a 10 frt fizetést, mint akik csak most kapták ezt meg és nem is adta meg neki. Az illető szaktárs ott is hagyta kondícióját. Ilyen esetek bizonyára máshol is előfordultak, aminek véget vetett a későbbi árszabály körültekintő megalkotása.

1903-ban ismét mozgalomban állottak a szaktársak, de 1890. óta nem került általános kilépésre a sor, mert rendszerint már azt megelőzőleg sikerült egyezségekre jutni, kivéve a már említett nyomdát, ahol nemcsak a szaktársak léptek ki, hanem még a tanoncokat is kiemelték és más városba küldték őket; ilyen eszköz igénybevétele mellett is nagy nehézséggel sikerült ott a 22 K minimum elfogadtatása.

Az 1906-tól 1910-ig érvényben levő árszabály a délelőtti és délutáni ozsonnázást – egy-egy negyedóra – megengedi; a 38. pont alatt a hétfői lap szedéséért, ha az fél 8 óra előtt kezdődik, óránként 1 K ír elő; a fél 8 óra után szedett lap pedig különórába díjazandó. Hétfőn reggel 6 óra előtt kezdeni semmi körülmények között sem szabad.

Árszabályunk eme kitételének könnyen magyarázatát találjuk, ha a régi rosszul bevezetett helyzetet emlékünkből idézzük. Hogy is volt ekkor? Dolgoztak szaktársaink – értem különösen az éjjeli lapszedőket – 9 órát egyhuzamban. (A szociális törekvés ebben az időben már a 8 órai (3×8) munkaidő felé törekedett. Úgy segítettek ezen, hogy a nappal dolgozók részére egy-egy negyedórát délelőtt és délután „ozsonnaidő” címen leütöttek a 9 órából. A lapszedőket pedig azzal kárpótolták, hogy a hétfői lap szedéséért külön pótlékot, illetve különórát adtak. Ezzel az intézkedésével az árszabály egy régi jogtalanság megszüntetését is óhajtotta.

Az éjjeli lapszedőnek nem volt vasárnapi pihenője. Nem pedig azért, mert dacára annak, hogy vasárnap éjjel még 2 órakor lapot szedett: már hétfőn reggel 5–6 órakor ismét a szekrény mellett kellett állni és szedni a reggeli kiadást, 4 oldal terjedelemben, d. e. 9–10 óráig. Délután a szedést elosztani és este ismét szállítani a 350–400 sor deputátot – 16–17 cicerora.

Bár szörnyű igazságtalanság volt ez – mégis akadt, aki a rendszer fentartásán fáradozott és a lapszedőkre vonatkozó jobb rendszer elől ridegen elzárkózott. Így történt meg, hogy a Hoffmann-nyomda személyzetének a becsületesség érzete a vándorbotot adta a kezébe – *Kapusi János, Horváth Lajos*, (utóbbi a világháborúban elesett) – minthogy továbbra is az átkos rendszer követői legyenek; míg az ott dolgozók közül 3–4 továbbra is megmaradt és a Szegedről lehozott szervezetlenekkel tovább dolgoztak.

A szervezetlenek itteni szereplése sok incidensre adott alkalmat. Nem volt ritkaságba menő dolog az utcai verekedés és a rendőri „beavatkozás.” A cégnek magának sem volt a dolog ilyenformán való elintézése kedvező, mert a König-huszárok a felvett előlegekkel gyakran megszöktek és a laphoz adott bőséges betűanyag nagy része a szemétkébe került.

Ilyen körülmények között a cég 7–8 hónap után kezdte az érintkezést a szervezettel. A még ott levő szervezetlenek az egyesületbe jöttek s kijelentették, hogy hajlandók egyleti tagokká lenni, csak a kondícióba maradhassanak meg. Az egyezés létrejött a főnökökkel, a szervezetlenekkel egyaránt. Rövid idő múlva alig 1–2 maradt meg belőlük, de ebből is igen öntudatosan gondolkozó nyomdász lett. A két vándorútra tért szaktárs is visszatért kondíciójába.

Ekkorra már talán el is aludt az árszabálynak az a rendelkezése, hogy a hétfő reggel szedett lapokért kárpótlás, illetve különóra jár, mert azok általánosságban be lettek szüntetve.

1910-ben új korszak kezdődött a vidéki nyomdai munkások életében, így a debreceni nyomdai munkások céltudatos szervezkedése is ekkor vette kezdetét. Az 1910-ben megindult mozgalom az eddigiektől eltérően tervszerűen volt előkészítve és az ország nagyobb vidéki városaiban egyidőben folyt le. A vidéki főnökök is új módszerhez, a szervezkedéshez folyamodtak, ezt bizonyítja a Vidéki Nyomdatulajdonosok Országos Szövetségének létrejötte, mely ha kezdetben helytelen ösvényre tért is, de azt bizonyította, hogy a számottevőbb nyomdafőnökök már felismerték egyesülésük szükségességét.

A debreceni nyomdai munkások május végén adták át a főnököknek a kinyomatott új árszabályt, melyet azok, – közös értekezletük határozatából kifolyólag – visszautasítottak; mert tudták, hogy most nemcsak a debreceni, hanem országos mozgalommal állnak szembe, tehát ők is majd egyesületük útján fognak tárgyalni.

Az árszabály visszautasítására a munkások válasza munkabeszüntetés volt, még pedig úgy a szak-, mint a segédmunkások és munkásnők részéről. A bérmozgalmat a hatóságnak szabályszerűen bejelentették, sztrájkanyagként megjelölve a Munkás-Otthon helyiségét, ezt a hatóság a következő írástban vette tudomásul:

5899–1910. rfk.

Debreczen sz. kir. város Rendőrfőkapitánysága

Bejelentése a debreceni nyomdai munkások nevében Benedek Sándor nyomdász Késes-utca 58. szám alatti lakosnak, munkabeszüntetés tárgyában azzal, hogy sztrájkanyagként a „Margit”-fürdő telepén levő Munkás-Otthont jelölik meg.

Határozat.

A bejelentést tudomásul veszem, s bejelentőket a rend fentartásáért felelőssé teszem; egyúttal útasítom bérharcban álló nyomdai munkásokat, hogy a békéltető tárgyalásig határidőt kitűzhetése 6 (hat) bizalmi férfi nevének, lakásának megjelölésével, Vetéssy Béla iparügyosztály vezető rendőrfogalmazónál haladéktalanul jelentkezni el ne mulasszák.

Az ipari szabadság biztosítása céljából, és kötelességem tudatában bérharcban álló munkásokat figyelmeztetni kívánom, hogy a dolgozni kívánó békés munkásokat működésük közben sem szóval, sem annyival inkább tettel háborgatni ne merészkedjenek, mert ez esetben a törvény teljes szigorát volnék kénytelen ellenőrkben alkalmazni s ennek folyományaként a kihágási eljárásnak egyidejűleges megindítása mellett a sztrájkanyagát feloszlatni, a vétkesnek talált nem debreczeni illetőségű nyomdai munkásokat a városbóli kiutasítással is sújtani.

Végre a 101.213–1908. ba. szám alatt kiadott kereskedelemügyi m. kir. miniszteri körrendelet értelmében arra is figyelmeztetni kívánom bérharcban álló nyomdai munkásokat, hogy a sztrájkanyagán nyomdai tanoncokat befogadni nem jogosultak és azokat jelentkezésük esetén, mint gazdai fegyelem alatt álló kiskorúakat, onnan kiutasítani tartásuk kötelességüknek.

A sztrájkanyag felügyeletével Szóts Lajos rendőrbiztost ezennel megbízom, és a midőn ezen határozatomnak a sztrájkanyagán leendő nyilvános kihírdetését elrendelem, arra is utasítom, hogy a sztrájkanyagán észlelendő, s netalán előforduló rendellenességekről nekem haladéktalanul távbeszélőn, esetleg írásbeli jelentést tenni tartsa kötelességének.

Kerületi iparfelügyelő urat tudomásba kívánom helyezni a felől, hogy az Országos Statisztikai Hivatal részére szükséges kérdőívek kitöltése iránt szükséges intézkedést egyidejűleg folyamatba tettem.

Miről Polgár Zsigmond kerületi iparfelügyelő úr, továbbá Hoffmann Sándor nyomdatulajdonos, a rendőrség bűnügyi osztálya, Szóts Lajos felügyelettel megbízott rendőrbiztos a kihírdetés és ellenőrzés gyakorlása céljából, végre bérharcban álló nyomdai munkások képviselőiben Benedek Sándor Késes-utca 58. szám alatti lakos ezen határozat kézbesítésével értesítendő.

Kelt Debreczen szabad királyi város rendőrfőkapitánya, mint I-ső fokú iparhatóságtól 1910. évi május hó 30. napján.

Rostás István,
tb. rendőrfőkapitány,
mint I. fokú iparhatóság.

A tanoncokról bizonyára figyelmeztetés következtében – a régebben megtörtént eset miatt – tartotta a hatóság szükségesnek megemlékezni. Hatósági segítséget egyébként a főnökök sem igyekeztek igénybe venni, de a hatóság is megértőbb módon kezelte a sztrájk-ügyet, mint 1890-ben. Ebből is látszott, hogy 20 hosszú esztendő alatt az idő kereke, ha lassan is, de mégis előre forgott.

Az egyöntetű és teljes munkabeszüntetés a főnököket sem találta azonban készületlenül. Úgy próbálkoztak védekezni, hogy a kisebb nyomdák főnökei beálltak dolgozni azon nyomdába, ahol napilapok készültek és, habár a rendesnél kisebb terjedelemben is – sajátkezűleg ki-szedték és kinyomták azokat. De csak pár napig sikerült nekik ez a közönség megtévesztését célzó törekvésük. Ezzel szemben a munkások egyik kisebb nyomdát bérbe vették és „Debreczeni Lapok” címen egy új napilapot indítottak. Munkás volt hozzá bőven. És ettől kezdve ők látták el hirlappal a város közönségét.

Közben a tárgyalások Budapesten megindultak. Félbe is maradtak. A vidéki főnökök egyrésze előtt ellenszenves volt, hogy munkásaival szerződéses viszonyba lépjen, azonkívül ezen közös szerződés betartására még egy nála alkalmazásban levő „bizalmi férfi”, továbbá az ügynevezett ezerszemű „Szervezőbizottság” felügyelhesen. És hogy ha alkalmazottjainak vele szemben ügyes-bajos dolga akad, annak nemcsak joga, de kötelessége is az ügyet „Békéltető Bizottság” elé vinni, amelynek határozatát feltétlenül respektálnia kell, mert meg van annak hozzá az ereje, hogy határozatának érvényt tudjon szerezni. Hogy ezek a jogok a főnököket is megilletik, az csak természetes, de szerintük nem kielégítő ellenszolgáltatás volt.

Két hétig tartott a tárgyalás. Eddig tartott a munkabeszüntetés is. A szaktársak feltétlenül bíztak a győzelemben. Ennek következtében a hangulat mindvégig bizakodó volt. Az iparhatóság is

hívott össze békéltető tárgyalást, de annak nem volt eredménye. A központ is leküldte *Kirsteier* szaktársat, hogy megismerjék a szaktársak hangulatát, azonkívül próbált is egyezséget létrehozni a harcban álló felek közt, de ezen kísérlete hiábavalónak bizonyult, mert úgy a főnökök, mint a munkások a központban folytatott tárgyalások eredményétől várták a kibontakozást.

A második hét végén érkezett haza Budapestről Simon János – aki a debrecenieket képviselte az árszabály tárgyaláson –, hozva a hírt, hogy az árszabályt végre sikerült tető alá hozni. Hosszas tárgyalások után, az ütközőpontok kikapcsolásával sikerült közös megnyugvásra megalkotni az első vidéki országos árszabályt, amelynek több példányát magával hozta azért, hogy a helyi szervező-bizottság azokat a főnökökkel aláírassa és ahol aláírják, ott azonnal meg is kell kezdeni a munkát.

Minden főnök aláírta és így több nyomdában már a második hét szombatján megkezdődött a félbenahagyott munkálkodás.

Az 1910-ben kötött kollektív szerződés 8 évi időtartamra kötött, tehát 1918-ig kizárta a bérmozgalmat. Úgy látszott, hogy ezt a célját el is éri, mert gondoskodva volt a szerződés keretében a béreknek időközönkénti emelkedéséről, ugyanis 1910 június 13., 1912 június első hétfőjétől, valamint 1916 június első hétfőjétől kezdődőleg heti 2–2 korona béremelkedést szabott meg.

Ugyanez az árszabály egyéb igen üdvös dolgot is valósított meg. A 9. pontjában intézkedett arról, hogy ha valamely munkás 5 évig egyfolytában dolgozik ugyanazon nyomdában, évenként 3 napi szabadságidőre tarthat igényt, rendes fizetésének élvezése mellett! A munkaidőt pedig a délelőtti egynegyed órás uzsonnaidővel 8 és háromnegyed; 1915 január elsejétől az uzsonnaidő nélkül 8 és fél órában állapítja meg.

A szaktársak rövidesen hozzáfogtak a kollektív szerződés keretében részükre biztosított intézmények megalkotásához. Minden nyomdászemlélyzet megválasztotta a bizalmiférfiát; a szervező-bizottság működését rendszerbe foglalták. Lépéseket tettek a főnököknél a „Debreceni Kerületi Békéltető Bizottság” megszervezése iránt. Ez azonban azok nemtörődömségén megakadt. Többszöri sürgetésre mégis sikerült már 1910-ben megalakítani a Békéltető-Bizottságot.

1911-ben megszervezték a Munkaközvetítő intézményt is a szaktársak, mely kezdetben egyes főnökök ellenszenvével találkozott s azok a munkaközvetítő mellőzésével igyekeztek fedezni munkás-szükségletüket. Lassanként azonban sikerült ezeknek ellenszenvét leszerelni.

*

A nyomdászszervezet és a szociáldemokrata-párt helyi vezetősége közt 1913. év folyamán éles ellentét keletkezett, amely miatt szervezetünk az összeköttetést is megszakította velük, ebből folyólag a pártadót a központba küldte. Az október 16-án tartott nyomdászgyűlésen *Sterbinszky* László szaktárs

„a pártvezetőségnek a nyomdász szakszervezettel szemben követelt magatartását igyekezett lefesteni olyan színben, amilyenről, mint pártvezetőségi tagnak volt alkalma meggyőződést szerezni... Rámutatott arra, hogy mikor tiltakozott az ellen, hogy támadjanak egy ott jelen nem levő szaktársunkat, ökölbe szorított kézzel fenyegették meg, hogy: Vigyázzon magára... És ez csupán azért történt, mert az illető nyomdász olyan indítvánnyal mert előállni, amely az ök jövőbeni pénztári igazgatási körüket kívánta szabályozni”.

Az említett indítvány lényege, egyben a viszály magva az volt, hogy a pártvezetőség pénztári tisztviselő tagjai ne szavazzanak akkor, mikor pénztári tisztviselő állásra történik a jelölés. Mert indítványozó szerint a pénztári tisztviselő pártvezetőségi tagok hatalmi túlkapásának tulajdonítható, hogy egy közelebbi alkalommal is a nyomdászszervezet jelöltjével szemben, inkább egy rendőrkapitány hugát választották meg.

A november 30-iki gyűlésen „Sterbinszky László szaktárs ismerteti az összevezetőségnek azon határozatát, melyet szakszervezetünk megkeresése folytán hozott, amellyel magáévá tette a helyi pártvezetőségnek szakszervezetünkkel szemben tanúsított elutasító és semmibe vevő eljárását... hogy a pártvezetőség ülésén kijelentették, hogy nem szívesen tárgyalnak velünk. Ezzel kapcsolatban bejelenti, hogy e sértő kijelentés megtörténte után úgy ő, mint jegyző szaktárs lemondott pártvezetőségi tagságáról. Kéri annak a tudomásul vételét, valamint azt is kimondani, hogy a helyi pártvezetőségtől úgy az anyagi, mint az erkölcsi támogatást megvonjuk, a befolyó pártadót a központnak szolgáltatjuk be és hozott határozatunkról a központi pártvezetőséget jegyzőkönyvi kivonaton értesítjük”. A gyűlés így határozott.

Ez az állapot, melyet időnként kisebb-nagyobb viszálykodások élénkítettek, fennállott éveken keresztül, míg aztán az 1917. évben annyira elsímúltak az ellentétek, hogy az augusztus 10-én tartott általános nyomdászgyűlés kimondta, hogy „mint a múltban nem tűrte, a jövőben sem fogja tűrni az illetéktelen beavatkozást szervezetünk belügyeibe... a pártadót július 1-től már a helyi pártszervezet pénztárába folyósítja”.

Szakszervezetünk a viszálykodás alatt sem feledkezett meg szociáldemokrata voltáról, valamint hogy azt megelőzőleg is élénk tevékenységet fejtettek ki a pártélet vezetésében; így testületileg résztvettek a szaktársak az általános, titkos választójog kivívása érdekében 1912 március 4-én tartott tüntető felvonuláson, továbbá az 1912 június 18-iki politikai munkabeszüntetésen, amikor a napilapok sem jelenhettek meg. Ezeken kívül is mindig ott volt, amikor a párt komoly ügyben akcióba lépett.

Évről-évre megünnepezték, a háborús idők szabta keretek közt, május elsejét, saját körükben; amikor is alkalmi beszédeket, szavakat, Népszava-agitációt, tanulságos felolvasásokat tartottak. Minden kínálkozó alkalomkor különösen gondot fordítva a szaktársak szociális érzésének fejlesztésére.

*

A nyomdászszervezet gyűlési határozattal kötelezővé tette, hogy a helyben létesítendő Munkás-otthon ú. n. téglalapjára minden tagja meghatározott összeggel járuljon. Ez meg is történt. 1918 december 15-iki gyűlésen Sterbinszky László javasolta, hogy „bár egy régebbi határozat értelmében ezt az összeget mindaddig nem szolgáltatjuk át a pártnak, míg az építkezésre nézve garanciákat nem kapunk; de mivel a Munkás-otthon építése már a tavasszal megkezdődik, kéri az általános gyűlést, hogy a visszatartott téglalapot szolgáltatassa ki”. A gyűlés az indítványt azon reményben elfogadta, hogy a munkásság régi vágya, a Munkás-otthon felépítése küszöbön van, de a közbejött események ezen reményük megvalósítását hosszú időre elodázták. 1922-ben mégis teljesült az összmunkásság ezen régi óhaja, habár a régebben tervezettnél kisebb keretben is. Ugyanis az eddig általuk bérelt Munkás-Otthon helyiségeit saját tulajdonául szerezte meg a munkásság.

*

Az 1910-ben megalkotott árszabály szilárdságát kemény próbára tette a pár év múltán bekövetkezett és az összes emberi alkotásokat megsemmisítéssel fenyegető háború.

A háború előtti évben az általános gazdasági helyzet leromlása következtében oly nagy volt a helybeli munkanélküli nyomdászok száma is, hogy azoknak külön segélyezése céljára minden szaktárs és szaktársnő heti 10 fillért fizetett. – Az 1914-ben kitört világháború – a katonasághoz történt bevonulások dacára – megnövesztette a munkanélküliek számát, különösen a fővárosban. Ezen nem várt események folytán szükségessé vált intézkedések ütöttek az első rést árszabályunkon, melyet ugyancsak ezen események miatt követett a többi; amely rések betömése hosszú évek nehéz munkája lesz.

A központi vezetőség a fővárosi és vidéki nyomdatulajdonosokkal megegyezett, hogy 1914 aug. 10-től kezdődőleg országszerte félhetes legyen a munkaidő és ebből folyólag 50%-kal kevesebb a hetibér. Központi vezetőségünk, a bekövetkezett nagymérvű munkahiány miatt, így vélte megakadályozni a munkásoknak a főnökök által való tömeges elbocsátását.

Ezzel az intézkedéssel bizonyára el is érte a kívánt célt a fővárosban, de nem úgy a vidéki városokban és azok közt Debreczenben. A debreczeni szaktársak több ízben erélyesen tiltakoztak a központtal szemben a félhetes munkaidő bevezetése ellen, bizonyítgatva, hogy itt már a főnökök egyrésze a félhetes munkaidő bevezetése előtt valamennyi nélkülözhető munkását elbocsátotta és ezért egész hetes üzemben sem lett volna több elbocsátás vagy csak 1–2 szaktárs került volna még az utcára, így meg valamennyien elveszítik keresetük 50%-át. Az augusztus 14-iki gyűlés:

„Helyteleníti a központ intézkedését és elítéli az illető központi vezető eljárását, hogy a vidéki viszonyok ismerete nélkül, ilyen nagy tájékozatlanságot bizonyító intézkedést tett, holott ha a vidéki szervezetekkel érintkezésbe lépett volna, igen nagy károsodástól menekültek volna meg a vidéki szaktársak...

Ezen határozatot sürgősen tudomására juttatták a központnak, melynek válasza is hamarosan megérkezett, már az augusztus 23-iki gyűlésen felolvasták; a jegyzőkönyv szerint „A válasz láthatólag nem elégíti ki a szaktársakat... rosszalását továbbra is fentartja a központi vezetőség eljárása felett...”

A helyi bizottság a főnökökkel indított tárgyalásokon megkísérelte az egész hetes munkaidő visszaállítását kieszközölni, de azok, hivatkozva arra, hogy Debreczen kivétel nem lehet, megghiúsították ezen törekvését. Ez természetes is volt, mert a félheti üzem előnyét kizárólag a munkaadók élvezték.

A szaktársak körében olyan nagy volt az elégtelenség, hogy a vezetőségnek többször erős munkájába került, hogy visszatartsa őket a kollektív szerződéssel ellenkező lépéstől. A vidékre kiterjedő félhetes munkaidő 1915 május 15-én szűnt meg.

*

Az emberirtó háború közben ritkította a szaktársak sorait és egyben növelte a hadbavonultak ittmaradtjainak számát. Ezen családtagok segélyezését is elsőrendű kötelességüknek ismerték fel a dolgozó szaktársak. Az 1915 február 2-iki közgyűlés jegyzőkönyve szerint csupán helyi gyűjtésből 790.51 koronát fordítottak a munkanélküliek rendkívüli segélyezésére; ezenkívül a hadbavonultak hátramaradtjait egyenként 6 koronával segélyezték; ez utóbbiak segélyezéséhez akkoriban a helyi munkaadók az általuk hetenként kifizetett bérösszeg 3%-ával járultak. Az október 22-iki jelentés szerint 2 családanya 10–10, 9 családanya pedig 8–8 korona havi segélyben részesült. 1917 február 2-iki gyűlésen jelenti a hadbavonultak családtagjai segélyezésére befolyt összeget kezelő Botos Sándor szaktárs, hogy 1916-ban 2044.30 korona folyt be ezen célra; 1917-ben pedig 2129.30 korona.

*

A debreczeniek a százalékfizetés rendszeressé válásakor hamarosan belátták, hogy annak kezelése, már a hetibérek különbözősége miatt is, több munkát igényel, mint akárcsak az anyaegyesületi egyenlő összegű illeték kezelése; ezen belátás sarkalta őket arra, hogy több gyűlésükön elhatározták a százalékpénztáros díjazását olyanformán, hogy az a begyűlt összeg bizonyos %-át kapja tiszteletdíjúl. Ezen határozatukat több ízben a központ tudomására is hozták, amely azonban a Szervezeti szabályzatra való hivatkozással, mindig ellenezte annak keresztül vitelét.

A szaktársak úgy vélték, hogy minden szabály – különösen, ha az nem megfelelő – megváltoztatható, azért az 1918 január 2-án tartott gyűlésen, mikor azt kimondta, hogy szükségesnek tartja egy kongresszus összehívását, annak tárgysorozatára a következő javaslati felvételét is kéri:

1. Anyaegyesületi alapszabályoknak a változott viszonyoknak megfelelő módosítása.
2. A szakegyesületnél fennálló függő kérdések elintézése.
3. Az összes tisztviselők szolgálati és illetményszabályzatának a mai igényeknek megfelelő módosítása.
4. Vidéki százalékpénztárosok dotálására javaslattétel az országos bizottság által.
5. Útat-módot találni az apró szaktársi körök egyesítésére.

A debreczeni szaktársak kezdeményezésére megtartott kongresszusra Sterbinszky László volt kiküldve, akinek 1918. évi július 4-én tartott beszámolója szerint:

„... az első lépés megtörtént az annyira szétagolt egyesületünk egységesítésére. Egyesítve lesz a pénzkezelés, azáltal elérjük, hogy egyazon tagot nem kell két-három helyen törzskönyvelni, így kevesebb lesz az adminisztrációs költség... A kongresszus elfogadta a debreczeniek által kezdeményezett azon javaslatát a központnak, hogy a százalékpénztárosok tiszteletdíjban részesüljenek; ezen tiszteletdíjat a befolyt összeg 2 százalékában szabja meg... Azon óhajunk, miszerint politikai hosszabb munkabeszüntetés esetén az ellentállási alap terhére támogatásban részesüljenek az abban résztvevők, nem nyert elintéztést, mivel az országos bizottság azt még nem tárgyalta és emiatt nem lehetett a kongresszuson ezzel a kérdéssel foglalkozni...”

A kongresszuson tehát a debreczeniek álláspontja is érvényesült; a politikai hosszabb munkabeszüntetés esetén való segélyezést kivéve, amelynek aktuális volta az akkori gyakori politikai sztrájkban találja magyarázatát. Ezen kérdésben való döntést a központ – igen helyesen – elodázta.

*

Az 1910. évi június hó 11-én életbelépő árszabály érvénye 1918. évi június hó 10-én megszűnt s a Vidéki Nyomdatulajdonosok Országos Szövetsége és a Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők szakszervezetének képviselői 1918. évi július hó 21-én tartott ülésükben új árszabályt dolgoztak ki: egy évre szóló joghatállyal. Debreczenre, mint I. o. városra, 63 korona volt minimumként megállapítva, a munkaidő pedig 8 és fél óra.

Lényeges újítást hoz (9. pont) azonban a szabadságidő tekintetében. Három évi egyhelyben való alkalmaztatás után három nap; öt év után egyheti s minden további egy év után egy nappal több szabadság illetékes, úgy azonban, hogy a szabadság két hétnél tovább nem terjedhet. A fizetés ez időre, a pótlékkal együtt, előre fizetendő. (A szabadságidő tekintetében ez az állapot a mai nap is fennáll, azon változtatással, hogy a szabadságidő 3 év helyett már 2 év után jár.)

*

A háborúokozta világégést követte a világfelfordulás. A debreczeni nyomdászszervezet az általános zavar dacára is folytatta rendszeres működését. A szervező bizottság kezdeményezésére a helybeli nyomdatulajdonosok 1919 január 27-től kezdve együttesen életbeléptették a napi 8 órás munkaidőt. A február 2-iki gyűlésen Botos Sándor elszámol az 1918-ban hadisegély címen befolyt 3787.04 koronáról, egyben indítványára a gyűlés kimondja, hogy e célra a további befizetést megszünteti.

1919 február 21-én tartott általános gyűlésen egyik szónok, az akkor tartott általános félnapos politikai sztrájk ügyével foglalkozva, botránkozással állapítja meg, hogy a kommunistákká

lett eddigi elvbarátaink eltévelyedésükben hűtlenek lettek pártunk programjához; – a gyűlés egyhangú határozattal kimondja, hogy továbbra is híven kitart a szociáldemokrata-párt programja mellett.

Az 1919 március 9-iki általános gyűlés tárgyalta a bizottság azon bejelentését, hogy egyéb követeléseken kívül elfogadták a főnökök a munkások által elébök terjesztett azon kívánságot, hogy 8 óra helyett szombaton 6 órát dolgozhassanak; ezen megegyezés következtében tehát ezután reggeli 8 órától délutáni 2 óráig tart egyfolytában a munkaidő minden hét szombatján. Ennek a rövidebb munkaidőnek azonban az élete is rövid volt, mert a nyomdatulajdonosok megbízottja május 6-án a bizottságot magához hívatta, egy jegyzőkönyvi kivonatot olvasva fel azok előtt, amelyben tudomásokra adatik, hogy a szombat délutáni 2 órás munkaidő rövidítést megszüntetik és ezután a munkaidő szombaton is 8 óra lesz.

A bizottság és annak utján az összeség kénytelen volt tudomásul venni a bejelentést, mert április 23-ika óta román megszállás alatt volt a város, ennek következtében lehetetlen volt megkísérelni is az ellenállást.

Az egy évig tartó megszállás egyesületünk működésére bénítólag hatott még azért is, mert lehetetlen volt a központtal érintkezésbe lépni; így aztán minden külső érintkezéstől elzárva, gyűlések tartása nélkül, nagyon nehéz volt a szervezőbizottság helyzete, de állandóan működésben volt és védte a szaktársak érdekét. Odaadó munkája eredménye volt, hogy kieszközölt a főnököktől 1919 november 1-től 1920 április 30-ig terjedő időre szakmunkások részére heti 20, munkásnők részére 10 korona u. n. *téli segélyt*, azonkívül több nyomdában személyzeti értekezletet tartott, amikor árszabálysértéseket intézett el; a sorrendszerinti munkaközvetítést fentartotta, a szaktársakat heti 5 korona különadó fizetésére felhívta, amelyet azok készséggel fizettek, hogy legyen miből segíyezni a rossz viszonyok következtében nagy számban lévő munkanélküli szaktársakat.

Ezért az adókivetésért, amelyet a szaktársak önként vállaltak, igen sok kellemetlensége volt a vezetőségnek. Följelentették őket a román katonai parancsnokságnál, majd az államügyészség *zsarolás, csalás és sikkasztás címen*. A följelentő azt panaszkolta, hogy a vezetőség a szaktársak zsebeiből veszi ki a pénzt; hogy nem használja fel rendeltetésének megfelelően, hanem saját céljaira és a kommunisták családjai segélyezésére fordítja. Lefoglaltatta a hatóság Egyesületünk iratait és pénzkészletét. Hála az igazságszolgáltatásnak, a vád nem bizonyult valóznak és a vezetőségnek a megidézéseken kívül semmi komolyabb sérelme nem történt. A vád állításának megdöntésére a debreceni szaktársak nyilatkozatot irtak alá, melyben kijelentik, hogy az adózást önként vállalták. Ilyen körülmények után sem adta fel a vezetőség az összeség ügyének szolgálását, hanem szívvel-lélekkel tovább szolgálta, várva az időt, amíg megbízóinak szabaddá lesz téve a gyűlésre való hívása, hogy beszámolhasson munkájáról s a nehéz időben viselt megbízást visszaadja.

*

Végre 1920 januárjában sikerült a központtal érintkezésbe lépni és az időközben ott történtekről tájékozódni. Ekkor tudták meg a szaktársak, hogy központi egyesületeink különböző ágazatai egybe tömörülve „Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Szövetsége” címen folytatják működésüket. Feloszlottak úgy a fővárosban, mint a vidéken a különböző bizottságok, tehát itt is feloszlathatók azok és a jövőben csak egy bizottság fogja intézni az ügyeket. Ez a Szövetség felvette tagjai sorába a szaktársnőket és a nyomdai segédmunkásokat is, akik tudvalevőleg ezelőtt csak a Szakegyletnek lehettek tagjai.

Alkalmazkodva a fentebbi értesüléshez, a bizottságok kimondták feloszlásukat és mivel gyűlés összehívása lehetetlen volt, a feloszlott bizottságok önmaguk közül 1920 januárban megalakították a „Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Szövetségének Debreczeni

Bizottság”-át, mely hivatva volt ezután úgy a Segélyző- és Szakegylet, mint a gazdasági ügyek vezetésére.

Az új bizottság elnöke Erdélyi Károly, jegyzője Márta Zoltán, pénztárosa Botos Sándor volt; minthogy más módon nem tehetette, január 14-én tartott első üléséből a következő körlevelet intézte a szaktársakhoz:

„A debreceni nyomdai munkások bár tudomásul vették azt a körülményt hogy központunkban egyesületeink egy egységes táborba tömörülve egy cím és egy vezetés alatt folytatják működésüket s annak megfelelőleg a régi helybeli bizottságokat megszüntetve, mi is eképen rendezkedtünk be a vezetést illetőleg, – azonban a fővárosban történt illetékfizetésnek, t. i. szaktársainknál heti 12.06 korona, szaktársnőknél és segédmunkásoknál heti 8.06 koronának a bevezetésére mindaddig nem tartja magát illetékesnek, amíg az ezt szabályozó alapszabályok a bizottság birtokában nem lesznek s azokat a debreceni szaktársakkal pontról-pontra meg nem ismertetheti. Az eddig fizetett heti illeték továbbra is fentmarad; az abban foglalt 5 és 7 koronából a munkanélküliek az eddigi mód szerint segélyeztetnek: A régi pénztárnokok – bár az új bizottság kebelében – továbbra is vezetik pénztárkönyveiket a régi alapon”.

A régiekből alakult új vezetőség tehát az általa kijelölt alapon megkezdte működését. Közben a központtal könnyebb lett az érintkezés. A román megszállás 1920 március 11-én véget ért. A vezetőségi terhet nehéz viszonyok közt, hosszú ideig viselő szaktársak szükségét érezték egy gyűlés összehívásának, erre 1920 május elején elérkezettnek látták az időt, amikor is kérvényezték a hatóságtól a gyűlés megtarthatását. A kérvényre a hatóság válasza a következő volt:

14,889–I. rk. 920. sz.

A magyar királyi térparancsnokságnak 650–920. tp. számú átirata, melyben a Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők debreceni csoportjának folyó hó 16-án, délután 2 órakor megtartandó közgyűlése ellen kifogást nem emel.

Végzés.

A gyűlés megtartását engedélyezem s annak ellenőrzésével dr. Hóza Dániel r.-gyakornokot rendelem ki. Jelentését bevárom.

Miről a Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők csoportja Erdélyi Károly útján (városi nyomda) és dr. Hóza Daniel r.-gyakornok, utóbbi az iratok kapcsán, végzésileg értesítetnek.

Debreczen, 1920 május hó 15-én.

Olvashatatlan aláírás.

A szaktársak a hatósági végzés megérkezése előtt tudomást vettek annak kedvező elintézéséről és így már május 16-ra az alábbi szöveggel a gyűlést össze is hívták azt:

„Meghívó. – A Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Segélyző-Egyesületének Debreceni Csoportja 1920 május 16-án, vasárnap délután 2 órakor a Kerekes-féle vendéglő helyiségében (Lorántffy-utca) tisztújító közgyűlést tart. Tárgysorozat: 1. Elnöki megnyitó. 2. Jegyzőkönyv felolvasása. 3. Pénztári és ellenőri jelentések. 4. Általános tisztújítás. 5. Esetleges indítványok. A tisztújító közgyűlést a hatóságok 14,889–1920. sz. határozattal engedélyezték. Tekintve, hogy a hatóságok is képviseltetik magukat, kérjük a szaktársakat és szaktársnőket 2 órára pontosan megjelenni. – Elnökség”.

A szaktársak közt nagy örömet keltett a meghívás, hiszen olyan régen nem volt alkalmuk gyűlésre összejönni, ahol megbeszélhették volna sok ügyes-bajos dolgaikat. Hiszen napról-napra nagyobb súllyal nehezedett rájuk a háborús viszonyok okozta drágaság is. Mert bár időközben a bérek többször emelkedtek, a megélhetés lehetőségétől mégis mindig távolodtak. A bérek emelkedése csak messziről kísértte az ugrásszerűen emelkedő általános drágaságot,

annyira, hogy kétségbeejtően nehéz megélhetési viszonyok közé jutottak a nyomdai munkások.

Az első gyűlésen megválasztották az új tisztkart. Elnök lett Boros József, pénztárnok Borza Lajos, jegyző Kállai János, könyvtárnok Szilágyi Imre, ellenőrök Czina Imre és Szabó Péter. Elhatározták, hogy az egyesületi illeték visszamenőleg 1919 szeptember 6-tól kezdve heti 12, illetve 8 korona lesz.

1920 júniusban megérkezett a polgármesteri hivataltól a vezetőség beadványára a választ, amelyben tudomásul vette, hogy a román megszállás alatt szünetelő egyesületünk megkezdte nyilvános működését; egyleti helyiségünket azonban a hatóság a Munkás-otthonban jelölte ki, egyben bekérve a vezetőség névsorát és lakcímét.

A román megszállás nemcsak egyesületi tevékenységünket bénította meg, hanem anyagilag is érzékenyen sújtotta egyesületünket. Szakegyesületünk értékes bútorzata – a könyvszekrények kivételével – elkallódott, könyvtárunkból 183 mű elveszett és sok könyv megrongálódott. A könyvtár rendbehozására 1921-ben 10.000 koronát fordított egyesületünk, melyben 1921. év végén 757 szépirodalmi mű 833 kötetben, 8 kötet folyóirat, 16 kötet Pallas Lexikon, 4 kötet Műveltség Könyvtára, 6 kötet Album, 114 szakfolyóirat, sok szakkönyv és Évkönyv volt, így az ez évi jelentékeny szaporulattal túlhaladja az 1000 kötetet.

*

Az ifjabb szaktársak előtt ismeretlenek már azok az események, amelyek a régebbi időben elég gyakran felújuló bérmozgalmak alkalmával lejátszódtak. Míg a mai rendezett kollektív szerződéses viszony tartama alatt a szaktársak zöme harc nélkül jut az időnkénti béremeléshez, addig régebben 1–2 korona béremelésért kondíciójukat tették kockára épen a tevékenyebb szaktársak és nagyon sok esetben vándorbot lett a vezetésre hivatott szaktársak önzetlenül, az összesség érdekében kifejtett munkálkodásának eredménye.

*

Az elmúlt félszázados egyesületi életünk eseményeinek vázlatos elmondása után, említést kell még tenni a mai kor nyomdászait szorongató jelenről is, mert az elmúlt 50 év alatt a mostaninál nehezebb gazdasági viszonyok közt aligha éltek elődeink. A háború okozta nyomorúság súlyát szenvedők közt mi, nyomdászok, a fronton küzdünk. A nyomdaipar pangása mellett reánk nehezedik a minden képzeletet felülmúló és szünet nélkül emelkedő drágaság. Ezzel szemben kollektív szerződésünk betartása miatt, nemcsak a fokozódó drágasággal nem volt módunkban munkabérünket arányba hozni, hanem azok még a többi iparágaknál fizetett, kielégítőnek nem mondható munkabéreknél is jóval alacsonyabbra sülyedtek. Így aztán a régi, jó időkhöz képest, a különböző pótlékok címén számszerűleg óriási magasnak látszó 1800 korona a hetibér (1922 június havában), de ennek vásárló erejét számítva, az 1880-as évek 8–12 koronás hetibére, az akkori árakhoz viszonyítva, ehhez képest ma elérhetetlennek látszó jólétet jelentett.

Mai helyzetünk könnyebb elképzelhetése szempontjából álljon itt néhány elsőrendű ruházati és élelmicikk ára:

1914-ben 1 kg. főzőliszt	–,41 K	1922 július 20-án	84,– K
1914-ben 1 kg. marhahús	2,– K	1922 július 20-án	200,– K
1914-ben 1 kg. disznózsir	1,52 K	1922 július 20-án	420,– K
1914-ben 1 kg. sertéshús	1,92 K	1922 július 20-án	280,– K
1914-ben 1 kg. burgonya	–,14 K	1922 július 20-án	30,– K
1914-ben 1 kg. bab	–,40 K	1922 július 20-án	60,– K

1914-ben 1 kg. rizs	–,60 K	1922 július 20-án	180,– K
1914-ben 1 kg. hagyma	–,12 K	1922 július 20-án	90,– K
1914-ben 1 kg. káposzta	–,24 K	1922 július 20-án	80,– K
1914-ben 1 db. tojás	–,07 K	1922 július 20-án	14,– K
1914-ben 1 kg. cukor	–,82 K	1922 július 20-án	320,– K
1914-ben 1 m. fa	3,50 K	1922 július 20-án	440,– K
1914-ben 1 kg. szappan	–,80 K	1922 július 20-án	220,– K
1914-ben 1 db. cigaretta	–,08 K	1922 július 20-án	1,– K
1914-ben 1 db. szivar	–,10 K	1922 július 20-án	7,– K
1914-ben 1 db. tányér	–,40 K	1922 július 20-án	110,– K
1914-ben 1 db. öltöny	60,– K	1922 július 20-án	12000,– K
1914-ben 1 db. télikabát	10,– K	1922 július 20-án	30000,– K
1914-ben 1 db. férfi ing	3,50 K	1922 július 20-án	1400,– K
1914-ben 1 db. férfi kalap	6,50 K	1922 július 20-án	1450,– K
1914-ben 1 pár férficipő	15,– K	1922 július 20-án	2600,– K
1914-ben 1 pár gyer. cipő	8,– K	1922 július 20-án	1500,– K
1914-ben egy beretvás	–,70 K	1922 július 20-án	25,– K
1914-ben egy hajvágás	1,20 K	1922 július 20-án	45,– K

Ehhez a kimutatáshoz felesleges minden megjegyzés. Csak rá kell nézni és minden szónál ékeesebben bizonyítják a rideg számok, hogy 1922-ben a nyomdászsegéd egy heti bérért nem vásárolhatott magának egy pár cipőt sem, hát a többi szükségletét miből fedezte? Hiába számították ki a statisztikusok, hogy egy 4 tagú családnak minimális heti szükséglete fedezésére legalább is 3600 korona szükséges, a nyomdászok keresete ezen összeg felére rugott, így aztán a szükségletük igényeik folytonos leszállításában találta meg a fedezetet. Valójában csak a jobb jövőben való fanatikus bizakodás tart fenn bennünket, amely azonban a sivár jelenben nem pótolja rossz táplálkozásunkat és igen hiányos ruházódásunkat.

Talán helytelen is, hogy az elmúlt 50 év alkonyán és a remélt és bizonyára eljövendő jobb idők hajnalán ilyen semmiképen sem ünnepi hangulat árad ki a befejező sorokból, de szükséges volt ennek elmondása, még azért is, hogy a későbben majd jobb viszonyok közt dolgozó szaktársaink minden tőlük telhető eszközzel megakadályozzák, hogy a mi helyzetünket előidéző siralmas korszak valaha még ő reájuk is elkövetkezhessék.

*

Az 1921 szeptember 4-én tartott gyűlés elhatározta a debreceni nyomdász-egylet 50 éves évfordulójának megünneplését, egyben az egyesület 50 éves történetének megíratását.

Egyesületünk 25 éves fennállásának történetét 1877-ben, a 25 éves jubileum alkalmából, apró részletességgel megírta Horovitz Zsigmond szaktárs. Épen ezért az 50 év első feléből inkább csak azon eseményekre terjeszkedtem ki, amelyeket ő véletlenül vagy szándékosan nem említett fel.

Ezekben elmondtam egyesületi és szervezeti életünk eseményekben gazdag történetéből azokat, amelyeket leírni okvetlen szükségesnek tartottam. Sok felemlítésre méltó eseménynek elhallgatására kényszerített a rendelkezésre álló hely szűkös volta is, mert a mai viszonyok közt terjedelmesebb füzet kinyomtatása, anyagi erőnk gyengesége miatt, lehetetlenség lett volna.

Most már megbízatásomnak végére értem. Az a cél vezetett, hogy ifjabb szaktársainkkal vázlatosan megismertessem, követendő példaképen bemutassam elődeiknek szellemi és anyagi előhaladásuk érdekében 50 év alatt kifejtett tevékenységét, – akik a kezdet nehézségeivel és egyesek közönyével is küzdve, fokozatosan mindig előbbre haladtak. Ma, az 50 év határkövénél, nyugodt öntudattal megállapítható, hogy egyesületi és szervezeti életünk fejlődésében olyan erős, hogy hatalmas védőbástyát képez további küzdelmeinkben. Éppen ezért méltán biztathat a remény, mert látjuk, hogy ifjabb szaktársaink tanultak a múltakból és a mai idők szellemében éppen olyan lelkesedéssel és odaadással munkálkodnak az összesség érdekében, mint ahogy azt elődeik példájából láthatják.

Ebben a reménységben bízva, ha bármily csekély mérvben ezen füzet megírásával hozzájárulhattam az ifjabb szaktársak öntudatosságának erősítéséhez: nem lesz hiábavaló ezen munkám, amely, tudom, hogy hiányos, több fogyatékosága van, ez azonban nem akaratomon, – erőmön múlt.

**A Magyarországi Könyvnyomdászok és Betüöntők Segélyző
Egyesülete debreceni kerületének tisztikara az 1922. évben:**

Elnök: Boross József.

Alelnök: Botos Sándor.

Pénztárnok: Borza Lajos.

Ellenőr: Márta Zoltán.

Jegyző: Kállai János.

Könyvtárnok: Erdélyi István, Czina Imre.

Számvizsgáló: Székely János.

Választmányi tagok: Kiss Sándor, Nikelsburg Izidor, Fehértói László, Szabó István II. gm., Takács Sándor, Boldizsár Károly, Fehér Sándor.

Szervező bizottság: Bartha József, Kállai János jegyző, Nyiry János, Simon János, Sterbinszky László, Szabó Kálmán elnök, Szilágyi Imre munkaközvetítő, Trunkó Barna, Váradi Alfréd, Veress Jenő pénztárnok.

**A Magyarországi Könyvnyomdászok és Betüöntők Segélyző
Egyesülete debreceni kerületének tagjai:**

Antal Miklós	Kállai Juliska
Arany István	Körtvélyesi Erzsébet
Boross József	Kovács Erzsébet
Botos Sándor	László Imre
Benedek Sándor	Lehotay Pál
Balogh István rokkant	Márta Zoltán
Bartha István	Miskolczi Róza
Bartha József	Miskolczi Mariska
Berger Kálmán	Nagy András
Béres Andor	Nagy László I.
Boldizsár István	Nagy József I.
Boldizsár Károly	Nagy Sándor VI. rokkant
Bodensteiner Béla	Nagy Károly
Borbás József	Nagy Sándor VII.
Borza Lajos	Négyessy László
Braun Ferenc	Nikelsburg Izidor
Bujdos József	özvegy Nagy Lászlóné
Baik Imre	Nagy Eszter
Bartha Eszter	Nyiry János
Balku Erzsébet	Nagy Etel II.
Béres László	Papp Andor
Csengeri Dezső másfoglalkozásu	Papp József
Czina Imre	Péntek István
Csire László	Pethő Béla
Csincsér Zsuzsanna	Pethő László

Dávid Lajos	Patkó Imre
Dávidovics Zsigmond	Popovits Balázs
Dicker Lipót	Pénzes Juliánna
Dániel Róza	Szabó Kálmán
Dózsa Zsuzsánna	Szabó István I.
Erdélyi Károly	Szabó István II.
Erdélyi Gábor	Szabó István IV.
Erdélyi István II.	Szabó Péter
Ember Lajos rokkant	Szabó József II.
Fehér Sándor	Székely József
Ferenczi Péter	G. Szabó Kálmán rokkant
Fehértói László	Székely János
Friss Sándor	Szilágyi Imre
Friedmann József	Sterbinszky László
Gyökeres Ferenc	Simon István
Győrösi Erzsébet	Schwartz Ernő
Gorzsás András	Strébely Gusztáv
Juridesz Heller József	Simon János
Hora Ferenc	Spitzer Hermann
Holló János	Szentessy Pál
Hoffmann Sándor rokkant	Salamon Ignácz
Horovitz Zsigmond	Szentessy Pálné
Juridesz János	Simon Mártha
Jagicza Erzsébet	Szabó András
Kapusi János	Szabó Esztiike
Kapross Sámuel másfoglalk.	Szilágyi Erzsébet
Karabélyos Zoltán	Szalkai Margit
Katona Gyula	Takács Sándor
Kállai János	Trunkó Barna
Kurucz Béla	Tóth József
Kiss Bálint	Tóth Lajos V.
Kiss Sándor	Végh János
Korcsmáros Kálmán	Veress Jenő
Korcsmáros Lajos	Varga Endre
Katz Dezső	Váradai Alfréd
Kronowitz Ignácz	Vincze János
Kozma István	Vigdranovits Jakab
Kacsóh Róza	Wágner István
Kovács Anna	Weiszhaus Simon

Békéltető bizottság:

Munkaadók: Hegedüs Sándor elnök, Herskovits Miklós pénztárnok, Varga Endre, Liebermann Géza.

Munkások: Szabó Kálmán elnök, Simon János, Sterbinszky László, Bartha József, Váradai Alfréd jegyző.

Egyesületünk megalapítói:

Babos Károly	Kiss Péter
Csontos Ferenc	Kuttor László
Ember Lajos	László Lajos
Erdélyi István	Lesska Nándor
Frics József	Papp István
Faházi János	Pintér Károly
Furmann Lajos	Szabó Dániel
Gaáll László	Szarvas László
Harangi József	Szepatz Nándor
Hegedüs István	Takács Ferenc
Hitesi Lajos	Török Ferenc
Juhász Károly	Werner Miksa
Katonka Sándor	Weszprémy Lajos
Kenderessy Lajos	

Az első tisztikar: Frics József elnök, Erdélyi István alelnök, Kuttor László pénztárnok, Takács Ferenc ellenőr, Kenderessy Lajos jegyző, Hitesi Lajos, Lesska Nándor, Kiss Péter, Török Ferenc választmányi tagok.